

abarties vertybės – tikrovė ir siekiai

Respublikinė mokslinė-praktinė konferencija

„DABARTIES VERTYBĖS – TIKROVĖ IR SIEKIAI“
Respublikinė mokslinė-praktinė konferencija
2015 m., Kaunas

„DABARTIES VERTYBĖS – TIKROVĖ IR SIEKIAI“

Respublikinė mokslinė-praktinė konferencija

KAUNO ŠVIETIMO IR UGDYMO SKYRIUS
KAUNO ETIKOS MOKYTOJŲ METODINIS BŪRELIS
VDU HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
FILOSOFIJOS KATEDRA
KAUNO PEDAGOGŲ KVALIFIKACIJOS CENTRAS

Respublikinės mokslinės-praktinės konferencijos organizatoriai

Vera Vasiljeva

Kauno švietimo ir ugdymo skyriaus vyriausioji specialistė

Dr. Jurga Jonutytė

*Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto docentė,
Filosofijos katedros vedėja*

Rasa Bortkevičienė

Kauno pedagogų kvalifikacijos centro direktorė

Polina Žemaitienė

*Kauno etikos mokytojų metodinio būrelio pirmininkė,
Kauno Milikonių vidurinės mokyklos etikos mokytoja ekspertė*

Irina Stanislovavičienė

*Kauno etikos mokytojų metodinio būrelio narė,
Kauno Aleksandro Puškino gimnazijos etikos mokytoja ekspertė*

Tomas Pažarauskas

*Kauno etikos mokytojų metodinio būrelio narys,
Kauno Juozo Grušo meno vidurinės mokyklos vyresnysis etikos mokytojas*

Leidinio rėmėjas

*Kauno miesto savivaldybės administracijos
Švietimo, kultūros ir turizmo plėtros valdybos
Švietimo ir ugdymo skyrius*

Leidinį sudarė

Vera Vasiljeva

Polina Žemaitienė

Inga Rakauskienė

Vera Vasiljeva, Švietimo ir ugdymo skyriaus vyriausioji specialistė

*Po saule
Pasaulis – didelis
Pasaulis – mažas
Ir taškas jis
Ir begalybė
Toks nesuvokiamas
Ir paprastas
Jame didybė
Ir niekšybė
Tiek daug šviesos
Ir šitiek purvo
Posmai dainų
Ir krūvos aimanų
Bet turime
Tą teisę –
Pasirinkt –
Saulę ar akmenį*

Būdamas šiandien – čia ir dabar – žmogus neišvengiamai vertina savo būtį – tiek materialiąją tiek dvasinę. Deja, bet materialių vertybių sureikšminimas šiandienos vartotojiškoje visuomenėje – itin ryškus. Noras turėti kiek įmanoma daugiau, siekiant gerumo tik kūnui, labai dažnai nustelbia bet kokį dvasios daigėlį. Vartotojo sąmonėje pagrindinę vietą užima daiktai kaip gerbūvio iliustracija ir kitas žmogus neretai tampa tik daiktu. Savojo „aš“ akcentavimas prabangios materijos apsupty veda į neišmatuojamą puikybę kai viską įmanoma nupirkti. Parduoti – taip pat. Jausmai irgi perkami ir parduodami.

Klestintis „stipriausiojo – nugalėtojo“ kultas išsigimsta nuo pirmų laikmečio kai laimėdavo išties stipriausi – greiti, sumanūs, pranašesni ir protu ir kūnu, iki dabarties „stipriausiųjų“ kai dažnai laimi mokantys prisitaikyti, sukčiauti, gebantys paminti žmogiškumą individai.

Ta tuščia erdvė, kuri susidaro žmogui pamiršus dvasią, užpildoma daiktais, jausmų surogatais. Deklaruojama „meilė“ maistui, kelionėms, pinigams. Jei žinome, kad žmogus – dvasios ir kūno vienis, tai vienodai rūpinantis dvasia ir kūnu, įmanoma darna. Tuomet galima gyventi santarvėje su savimi ir aplinka. Bet kai dvasios poreikiai neigiami ją paliekant kaip mažą krislį materijos chaose – žmogus jaučia nuolatinį diskomfortą – baimę paskęsti daiktuose ir sudaiktėjusiuose santykiuose. Žmogus svaidomas kaip mažas popierinis laivelis tarp bangų, nes palikus savo dvasią be peno, ji netampa patikimu laivu, kuris padėtų žmogui įveikti gyvenimo vandenyną.

Bet rytoj gali būti ir bus kitaip. Nes nuneigti žmogaus dvasinių poreikių neįmanoma. Žmogiški santykiai, jausmai, dorinių vertybių akcentavimas niekur nedingo. Dabarties žmogus suvokia nedarnos priežastis ir puoselėja viltį ir siekį gyventi visuomenėje, kurioje vyrautų ne daiktai, o šiluma tarp žmonių – geranoriškas bendravimas, draugystė, meilė. Ir žmogaus noras ugdyti savo dvasios galias, kurios sąlygotų visavertės asmenybės formavimąsi ir darnią būtį.

Rytdienos šaknys – šiandienoje. Šiandien kiekvienas gali pasirinkti, kokį daigą sodins, kad rytoj užaugtų stiprus, vešlus, gražus medis – darni ir turtinga savo dvasia ateities visuomenė, skambanti žmogaus, žmonijos ir gamtos unisonu.

Asmenybė, laisvė ir atsakomybė

Žodį *laisvė* esame įpratę girdėti įvairiuose kontekstuose. Laisvę galima palyginti su kvėpavimu, nes oro mums pradeda trūkti tik tuomet, kai nebegalime jo užtektinai įkvėpti. Lygiai tas pats ir su mano minėtąja laisve: mums jos pradeda trūkti tik tada, kai mes jos nebeturime tiek, kiek trokštame, kad patenkintume savąjį aš. Taigi iš to kyla klausimas, kodėl būtent laisvė yra individo egzistencinis pamatas, kurio visada siekiame, kartais net patys to nesuvokdami, kaip laisvės „turėjimas“ veikia asmenybės būtį?

Laisvė – dvasinio/vidinio žmogaus pasaulio dalis. Ši vertybė leidžia mums tapti nepriklausomiems nuo išorinių veiksnių, išsiskirti iš kitų. Juk žmogus priklauso reiškinių pasauliui, todėl jis pavaldus laikui, gamtinėms aplinkybėms, o viskas, kas vyksta būtinai yra sąlygota to, kas jau buvo anksčiau. Tai varžo žmogaus laisvę, nes jis yra įpainiotas į priežasčių – pasekmių grandinę. Todėl filosofas racionalistas I.Kantas „Praktinio proto kritikoje“ teigia, kad laisvę reikia priskirti pačiai būtybei, kaip daiktui pačiam savaime. Tai leistų žmogui į save žvelgti, kaip į kūrėją, o ne reiškinių pasaulio marionetę, kurios protas yra nepajėgus kurti principus. Protas, kuriantis principus, suprantantis moralės dėsni, o kartu ir laisvės būtinumą tampa nebepavaldus gamtiškosioms taisyklėms. Tam nereikia patirties, sektino pavyzdžio, nes žmogaus protas yra pajėgus suprasti laisvę kaip moralės dėsnio sąlygą. Būdamas *daiktu savyje*, žmogus išsiveržia iš pojūčių, t.y. savo paties empirizmo. Moralės dėsnis ir laisvės siekis glūdi noumeniniame – tikrajame, t.y. racionaliajame žmogaus proto aš. Tai reiškia: „kada žmogus mąsto apie save ne kaip apie reiškinių, o kaip apie daiktą savaime – jis tampa nepriklausomas“¹

Anot stoiko Epikteto laisvi tik tie, kurie nepakelia nelaisvės. Laisvam individui svarbiau išlaikyti garbę, orumą, nei gyvybę. Kūrinyje „Rinktinė“ šis mąstytojas teigia, jog būtent todėl galima pateisinti net mirtį, nes tai gali būti vienintelė tikroji galimybė laisvei pasiekti. „Todėl laisvais vadiname tik tuos, kurie nepakelia nelaisvės: sugauti iš karto miršta - taip jie pabėga“². Stoikas Epiktetas kalba apie tokią laisvės formą, kuri yra dvasiniame/vidiniame žmogaus pasaulyje. Tokia vidinė dvasinė laisvė leidžia žmogui tapti nepriklausomam nuo išorinių veiksnių. Epiktetas pateikia laisvo žmogaus pavyzdį – Sokratą, kuris, rodos, turėtų būti suvaržytas šeimos, taisyklių ar įstatymų, tačiau nepaisant to vis dėlto yra laisvas. Kodėl? Sokratas buvo ištikimas savo įsitikinimams, net jausdamas grėsmę prarasti gyvybę. Epiktetas sako, kad laisvė pasiekama ne išsipildžius troškimams (įvairių gėrybių gavimas), o juos nugalint. Todėl filosofas siūlo nukreipti dėmesį į dvasinės pilnatvės dalykus. Kita vertus, jis supranta, kad žmogui gali nepavykti to padaryti, bet vis dėlto bandyti nėra gėda, sako Epiktetas.

Laisvam žmogui įtakos nedaro nei žodžiai, nei veiksmai, o jo siekiamybė būti laisvam nebijo pasitaikančių kliūčių, susiklosčiusių aplinkybių. Kliūtis galima įveikti, aplinkybes, kurių negalima pakeisti, stoikai siūlo priimti kaip duotybę. Nepasiduoti jausmams, aistroms, savo gyvenimo vingius suvaldyti protu – pagrindinė laisvės sąlyga. Be abejo, visiems mano pasakytiems žodžiams galima prieštarauti teigiant, kad laisvė nėra vien išsilaisvinimas iš normų, kaip daugelis pratę manyti. Juk laisvės pagrindu galime laikyti vertybes, kurias žmogus gali įgyvendinti, kuriomis grindžia savo pasirinkimą; normas, kurios yra pačios laisvės numatomos kaip būtina sąlyga.

---

¹ Baranova J. Filosofinė etika: prasmė ir laisvė: vadovėlis XII klasei. – Vilnius: Alma littera, 2004, p.143.

² Baranova J. Filosofinė etika: prasmė ir laisvė: vadovėlis XII klasei. – Vilnius: Alma littera, 2004, p. 137.

Laisve, „nukreipta į vertybes“, žmogus kuria save kaip doriškai vertingą asmenybę. Laisvė – galimybė, leidžianti pakilti egzistencijos rangui. Žmogus negimsta laisvas, jis turi tapti tokiu. Filosofas J.Girnius veikale „Žmogus be Dievo“ teigia: „Galiu būti įpareigotas bei įsipareigoti ir pareigos neįvykdęs nusikalsti, tik būdamas laisvas“³. Tai parodo, jog vertybės yra visų pareigų pagrindas. Žmogus, būdamas laisvu, tampa atsakingu už savo apsisprendimą bei pasirinkimą. Tačiau verta pabrėžti ir tai, jog žmogaus laisvė yra atvira tiek pat gėriui, tiek blogiui. Šiuo atveju laisvės neatskiriamumas nuo kitų vertybių tampa dar svarbesnis. Jeigu laisvė suabsoliutinama, kitos vertybės nublinksta savo santykiu. Tik laisvą žmogų galima vertinti gėrio ir blogio požiūriu. Filosofas humanistas È.Fromas teigdamas, kad žmogus veikia laisvai, akcentuoja, kad kiekvienam mūsų sprendimui įtakos turi gerosios arba blogiosios jėgos. Šių jėgų veikimui didžiausią įtaką daro konkreti vertybė – valia. Juk laisvi pasirinkimai yra vidiniai mūsų pačių nuožiūra atlikti dalykai, nors jiems ir darė įtaką ankstesni mūsų patyrimai, bet pasirinkimą lėmė mano vidinis aš, kurio motyvai bei priežastys kitiems nežinomos, nes jos yra manyje, o ne aplinkoje. Taigi kur laisvė, ten ir kaltės galimybė, nes žmogus galėdamas gyventi vertingai (laisvai), dažnai gyvena tiesiog tuščiai, nes nėra pakankamai brandus laisvei, bijo atsakomybės už savo veiksmus. Jeigu laisvė tampa svarbiausiąja vertybe, kryptama į savivalę, nes laisvė tik nurodo žmogaus paskirtį, o ne pati ją savyje slepia. Tik vertybės, kurios yra absoliučios, gali suteikti laisvei prasmę. Todėl galime teigti, jog laisvė slypi apsisprendimuose, pagrįstuose dorinėmis vertybėmis, kurios laisvę padaro prasminga. Toks apsisprendimas tampa aukščiausiąja vertybe, o tai reiškia: „kam apsisprendžiama, to ir norima“.

Apibrėžiant laisvės sąvoką galima teigti, kad tai vertybė, kurios tikslas norėti tik pačios savęs, o ji yra visų kitų vertybių žmoguje pagrindimas. Filosofas Ž.P.Sartras kūrinyje „Egzistencializmas ir humanizmas“ teigia, jog individas, visuose savo tiksluose siekia laisvės. Tačiau filosofas Sartras mato ir kitą laisvės pusę – tai jos priklausomybę nuo kitų žmonių laisvės. Tai nereiškia, jog laisvė priklauso nuo kitų individų įtakos, tačiau įsipareigodamas siekti laisvės, jis suvokia, kad tai ne vien jo, bet ir kitų žmonių tikslas. Taigi, įsipareigodamas siekti laisvės, žmogus kuria ne individualų laisvės siekimo principą, bet bendrinį, kuris siejasi ir su kitais žmonėmis. Juk, anot I. Kanto, laisvė nori ir pačios savęs, ir kitų laisvės. Tačiau vėlgi galima įžvelgti kontraversiškumą, nes È. Fromas kūrinyje „Žmogus sau“ šią problemą svarsto psichologiniu aspektu ir teigia, kad iš vienos pusės žmogų visada determinuoja aplinkybės, kurioms kontroliuoti jis neturi galimybių, todėl žmogus nėra laisvas priimdamas daugelį sprendimų. Tačiau kita vertus, jis pabrėžia, jog žmogus visuomet turi laisvą valią rinktis ir ja gali naudotis nepaisydamas išorinių veiksnių. Žmogus, galėdamas mąstyti ir analizuoti, geba suprasti jėgas, kurių yra valdomas. Iš to galime daryti išvadą, kad žmogus yra laisvas sprendimams, kuriuos priima, ir gali būti vertinamas tik pagal juos. Bet vėlgi È.Fromas teikia nesusiformavusios asmenybės, vaiko, pavyzdį ir sako, jog jo charakterį formuoja išoriniai veiksniai, o jis neturi pakankamai galios keisti šių, darančių įtaką, aplinkybių. Taigi žmonių gyvenime visuomet yra aplinkybių, kurios neleidžia pasireikšti laisvai individo valiai, o tai pašalina moralinį sprendimą. Dar daugiau, į laisvę galima žiūrėti kaip kelrodę žvaigždę, žadinančią pašaukimą save kurti ir keliauti savęs sukūrimo link. Anot S.Kierkegoro, aš pats – tai ir yra laisvė. Apie tai jis kalba kūrinyje „Arba arba“: laisvė – tai savęs paties pasirinkimas. O tai yra aukščiausia laisvės forma, nes dažnai individai siekia kito žmogaus charakterio ar sąvybių, bet visuomet giliai viduje stengiasi išlikti patys savimi. Tai įrodo, kad žmoguje yra absoliutas – laisvė. Net savižudis siekia atsikratyti ne savojo „Aš“, o tiesiog pakeisti jo formą. Būtent todėl laisvę galima iškelti smerkiant „kolektyvinį sugyvuojimą bandoje“, nes ji – tai galimybė siekti, ieškoti, kurti bei tobulėti. Laisvas žmogus geba į pasaulį pažvelgti naujai – kartais net vaiko akimis, geba kurti naujas vertybes, į senąsias pažvelgti kitaip, lyg „įkainuoti“ jas dar kartą. Todėl, pasak F.Nyčės, laisvas žmogus gali būti pavadintas kariu.

---

³ Baranova J. Filosofinė etika: prasmė ir laisvė: vadovėlis XII klasei. – Vilnius: Alma littera, 2004, p.141.

Toks karys geba priešintis ir dėti visas pastangas tam, kad išliktų viršuje – savo laisvėje. Vadinasi, laisvės pradai – tai stiprybė, leidžianti atsisakyti laimės, aukoti save ir netgi kitus. Filosofas F.Nyčė yra rašęs: „laisvo žmogaus aukščiausio tipo reikia ieškoti ten, kur nuolat įveikiamas didžiausias pasipriešinimas: per penkis žingsnius nuo tironijos, prie pat pavojaus būti pavergtam slenksčio“.⁴ Tai parodo, jog žmogus, siekdamas laisvės, gali peržengti tiek ribų, jog įgautų „valios valdyti“ raišką. Valia valdyti – tai sugebėjimas įveikti savo bejėgiškumą, išsilaisvinti iš baimės, prietarų, nekritiško tikėjimo, bandos instinkto. Iš to galime daryti išvadą, kad laisvė žmogui leidžia tapti kūrybišku, stipriu, nepriklausomu.

Tačiau, kad ir kaip beinterpretuotume laisvę, jos prasmę atskleidžia pasirinkimai. Tam įrodyti labai tiktų filosofo Ž.P. Sartro žodžiai: „vienintelis dalykas, į kurį reikia atsižvelgti – tai žinojimas, kad surasta išeitis yra laisvai pasirinkta“.⁵ Tačiau ne kiekvienas žmogus tokį sprendimą gali priimti. Anot filosofo S.Kierkegoro, tik etiškai gyvenančio žmogaus pasirinkimas yra laisvas, nes tik tada apsisprendžiama sąmoningai. Juk žmogaus protas „įsako“ jo prigimčiai naudotis savo laisve, o jei taip nepadaro lieka tuščiai kankintis. Taigi galime daryti prielaidą, jog laisvė – tai atsakomybė rinktis. Būtent todėl galima dėti tiesioginę lygybę tarp laisvės ir atsakomybės. Abi šios vertybės turėtų būti pagrįstos viena kita: žmogus yra laisvas tiek, kiek gali atsakyti už savo veiksmus. Už laisvą individo elgesį atsako ne kiti, o aš pats, todėl individas privalo būti stipri asmenybė. Tą pagrindžia A.Kamius mintis: „žmonės laisvi, vadinasi, jiems tenka kauptis patiems“.⁶ Pats priimdamas kažkokį sprendimą, individas privalo būti pasiruošęs atlaikyti visą ant jo pečių krisiančią atsakomybę už jį. Ir nors žmogus gali gudrauti ir teigti, jog tam tikram jo pasirinkimui darė įtaką gamtinio būtinumo srautas, jis vis viena bus graužiamas sąžinės, nieks negalės to pateisinti, nes žmogaus sugebėjimas formuluoti moralės dėsnius taip pat liudija jo laisvę. Taigi sąžinė yra vertybė, kuri daro įtaką mūsų laisvei. Būtent sąžinė žmogui padeda išlikti tuo, kuo jis turi būti. Ji neleidžia individams tapti aplinkybių aukomis ir padeda teisingai priimti laisvąjį sprendimą.

Kita vertus, tie patys sprendimai neretai tik atrodo laisvai priimami, todėl į laisvę reiktų žvelgti atsargiai, nes ją galima pavadinti tik kuriama iliuzija. Kodėl? Žmogus dažnai mano esąs laisvas, jei pats sugeba pasirinkti: profesiją ar darbą, tačiau tai nėra tikroji laisvė. Juk pasirinkdamas vieną ar kitą kryptį individas vėl yra patalpinamas į tam tikrus rėmus, kažkuri jo asmenybės pusė vėl ribojama dėl neva laisvai pasirinkto kelio. Tai įrodo, kad individas visuomet gyvens tam tikrose normose, nes jo laisvas pasirinkimas iš tiesų nesuteikia absoliučios laisvės ir yra apspręstas būsimų aplinkybių (užmokestis, karjera). Įdomią laisvės sampratą pateikia rašytojas H.Hesė knygoje „Stiklo karoliukų žaidimas“. Knygoje teigiama, kad laisvė iš esmės slypi hierarchijoje. Be abejo verta pabrėžti, jog hierarchiška laisvė yra šiek tiek paradoksali. Juk kaip nelaisvė, gali priversti mus jaustis laisvais? Bet visgi plėtojant šią sampratą galima pastebėti, kad hierarchijoje žmogus, nors kaip mums įprasta manyti nelaisvai, o per prievartą, yra skiriamas į tą sritį, kurioje jis pats tinkamiausias.

Priešinant šiuolaikinę realybę ir hierarchiją išryškėja tai, kad hierarchijoje žmogus save gali atrasti neįtikinamiausiuose moksluose ar srityse. Ir taip iš tiesų atrasti save, nes tokioje politikoje jis nėra priverstas galvoti apie karjerą, pinigus ar garbę, todėl gali koncentruotis tik į savo gyvenimo vietą, kurioje, nors tarnauja, bet gali būti laisvas, todėl atranda savo būtį. Taigi laisvas sprendimas ne visuomet suteikia žmogui tikrąją laisvę, nes jam daro įtaką aplinkybės, apie kurias žmogus galvoja priimdamas šį sprendimą, todėl kartais už tave patį priimtas sprendimas gali suteikti žymiai daugiau vidinės laisvės ir padėti atrasti save.

---

⁴ Baranova J. Filosofinė etika: prasmė ir laisvė: vadovėlis XII klasei. – Vilnius: Alma littera, 2004, p.152.

⁵ Baranova J. Filosofinė etika: prasmė ir laisvė: vadovėlis XII klasei. – Vilnius: Alma littera, 2004, p.151.

⁶ Baranova J. Filosofinė etika: prasmė ir laisvė: vadovėlis XII klasei. – Vilnius: Alma littera, 2004, p.160.

Verta paminėti, kad tokia hierarchija yra pakankamai idealistinė, literatūrinė, nes visais amžiais tikroji hierarchija nebuvo paremta noru padėti žmogui įprasminti būtį, visais laikais svarbiausias tikslas buvo valdyti, o todėl akly tikėti H.Hesės idėjomis būtų šiek tiek neracionalu.

Baigdamas norėčiau pasakyti, kad laisvės sampratą kiekvienas galime išsiugdyti vis kitokią. Amžių eigoje ji kito. Kiekvienas filosofas ją suvokė skirtingai, į ją įterpė naujų spalvų, rado naujų argumentų. Ir galbūt daugeliui postmodernistinės visuomenės individų užteks pasirinkti norimą darbą, karjeros kryptį ir jis jausis laisvas. Kiti laisvę pajaus maištaudami prieš esančią santvarką, taisykles ar nuostatas, kurios varžo jų asmenybę. Visgi tikroji, neiliuzinė laisvė pasiekama ne išsipildžius troškimams, o juos nugalint. Tai įrodo, jog tai, dėl ko žmonės taip stengiasi, virsta bevertybe vos tai gavus. Todėl reikia nukreipti dėmesį į dvasinės pilnatvės dalykus. Kita vertus, žmogui gali nepavykti to padaryti, bet vis dėlto bandyti nėra gėda, sako stoikas Epiktetas. Tačiau, kad ir kokia laisvė bebūtų, ji yra kiekvieno individo egzistencijos formavimosi pagrindas. Juk iš visų pasaulio būtybių, tik žmogaus egzistencija yra kaip savęs sukūrimo sąlyga. Asmuo pats aktualizuoja savo būties esmę ir tik laisvė bei vertybės žmogų veda prie tokios aktualizacijos. Juk pasaulyje tik žmogaus pareiga yra sukurti save. Tai reiškia, kad žmogus privalo bandyti nugalėti aplinkybes tam, kad pasijaustų laisvas t.y. taptų tuo, kuo potencialiai yra. Ir būtent laisvė yra ta jėga, kuri daro įtaką visai mąstymo sistemai. Tai lyg kertinis akmuo, kurio akivaizdoje nublanksta kitos sąvokos ir visos pasaulio idėjos jungiasi prie laisvės ir taip įgauna realumą.

Literatūra

Baranova J. Filosofinė etika: prasmė ir laisvė: vadovėlis XII klasei. – Vilnius: Alma littera, 2004, p.135-159.
Baranova J. Etika: filosofija kaip praktika. – Vilnius: Tyto alba, 2002.- 390 p.

Klaudija Čaplikaitė, Rokas Gimžauskas

Kauno Jono Jablonskio gimnazija

Nijolė Baliukevičienė, etikos mokytoja metodininkė

Lietuvių tautinės vertybės

Vertybės – tai kiekvieno žmogaus stipriausios vidinės nuostatos, kurios pradedamos formuoti dar ankstyvoje vaikystėje. Pirmas vertybių suvokimas atsiranda šeimoje. Vėliau – aplinka, papročiai, tradicijos kiekvienam iš mūsų padeda susikurti unikalią ir individualią savo vertybių sistemą. Nuo pat mažų dienų mums yra ugdomos ne tik individualios, bet ir tautinės vertybės. Juk ne vieną dešimtmetį Lietuvą valdė kitos valstybės ir per tuos metus buvo varžomos lietuvių teisės, vykdoma nutautinimo politika, daroma įtaka kultūriniam, visuomeniniam bei socialiniam gyvenimui, tačiau lietuviai išlaikė savo tautinį identitetą, nes buvo žmonių, kurie puoselėjo ir saugojo gimtojo krašto tautines vertybes.

Į klausimą, kas lemia vienos ar kitos tautos savitumą, tuo metu bandė atsakyti Vydūnas, S.Šalkauskis, J.Balys, P.Slavėnas ir kiti tyrinėtojai. Buvo teigiama, kad tautos dvasiai turi ypatingos reikšmės, ją formuojantys trys faktoriai – etnis tautų pobūdis, jų geografinė būklė ir istorinės išorinio ir vidinio gyvenimo aplinkybės. Visus reiškinius, apibrėžiančius etninę priklausomybę, suskirstė į tris grupes: 1) etninę tautos pobūdį, 2) tautos gyvenamąją aplinką, 3) istorinę tautos likimą.

Kalba

Kiekvienai tautai, taip pat ir lietuvių tautai, kalba yra pamatinė vertybė. Anot profesoriaus Aloyzo Gudavičiaus, „kiekviena kalba – tautos sukaupto patyrimo lobynas, jos gyvenimo, istorijos, materialinių ir dvasinių vertybių atspindys, tautos pasaulio samprata – ypatingas, nepakartojamas reiškinys.“

Jau XVI amžiuje Mikalojus Daukša kritikavo lietuvius, kurie nemoka lietuvių kalbos arba jos netausoja. Jam svarbiausia ne valstybė, kurioje gyvena žmogus, o gimtoji kalba. Pagal M.Daukšą be gimtosios kalbos negali būti ir tautiškumo ir pačios kalbos... „kurgi, sakau, pasaulyje yra tauta tokia prasta ir niekinga, kad neturėtų šių trijų savų ir tarsi įgimtų dalykų: tėvų žemės, papročių ir kalbos?“. Mikalojus Daukša primena lietuviams, kad besimokydami lenkų kalbos ir ją vartodami, jie paniekina, apleidžia ir kone išsižada savo kalbos.... Jis suprato grėsmę – susiaurėjus etnografinėi teritorijai ir sumažėjus žmonių, kalba buvo išgelbėta vos ne per stebuklą. Kalba negali išlikti, jei ji nevertinama krašto viešajame gyvenime:

„Kuri pagaliau pasaulyje yra tokia prasta ir niekinga tauta, kuri neturėtų šių trijų, lyg įgimtų dalykų: tėvų žemės, papročių ir kalbos?“ Savo Postilės prakalboje gimtąją kalbą iškelė kaip didžiausią tautos vertybę. Kalba saugo savo tautinę kultūrą, o tautinė kalba, anot Maceinos, yra tarsi tautos siela: kol ji gyva, tol gyva ir tauta, ir priešingai, nyksta kalba, nyksta ir tauta.

Gimtoji kalba yra vienas svarbiausių tautos stiprybę lemiančių veiksnių. Juk būtent ji – svarbiausias ir pastoviausias tautos savitumo požymis, nes nykstant kalbai, nyksta ir pati tauta. Lietuvių kalbininkas J.Jablonskis rašė „maža garbė svetimom kalbom kalbėti, didi gėda savos gerai nemokėti“.

Teritorija

Lietuviai nuo seno buvo savo tautos patriotai. Patriotiniai jausmai išugdė pilietiškumą, meilę savo Tėvynei, jos istorijai, kultūrai, savitumui, tradicijoms. Vincas Kudirka teigė, jog žmogaus esmė – tai žemė, į kurią įleidi šaknis ir iš kurios išaugi, kurios syvais minti ir kurios kalba pragysti ne tik „apie klapatus, vargelius Lietuvos krašto“, bet ir apie žemę, kuriai įsipareigoji visa savo esybe – darbu, kūryba ir gynyba. „Koks gi tu būsi žmogus, jei nesaugosi savų namų?!“, – klausia jis mūsų retoriškai, tačiau ir su užslėptu kartėliu, nes kalba apie žmones, pamiršusius, jog Tėvynės meilė yra kiekvieno žmogaus pareiga. Po daugelio metų grįžę tautiečiai bučiuoja Lietuvos žemę, išsiveža sau ją lietuviškos žemės į svečias šalis, trokšta atgulti amžino poilsio savo Tėvynėje, savo lietuviškoje žemėje...

Tautinės vertybės išaukštinamos mūsų šalies literatūroje. Tėvynės jausmas iškyla būtent iš gimtinių jausmo, nes meilė Tėvynei prasideda nuo meilės mažyčiam žemės lopinėliui, kuriame įspaustos tėvo pėdos. Taip mąstė žymus lietuvių poetas Justinas Marcinkevičius. Savo eilėraščiuos poetas ir dramaturgas teigė – „gimtoji žemė – tai stipriausia, nesunaikinama kiekvieno žmogaus atrama – juk niekur kitur žmogus negalėtų būti tikru žmogumi, išskyrus savo Tėvynę“.

Mūsų vertybės ateina iš gilios tautos tradicijos, suformavusios pagarbą tėvams, šeimai. Subtiliai išgyvenamas lietuvių santykis su gamta, kuri švelniai vadinama Motula Gamta.

Lietuviški papročiai ir tradicijos – tai didelis lobynas, sukurtas žmonijos ir tapęs didžiule tautine vertybe, kuri padeda išsaugoti visuomenės kultūrą, žinias, patirtį. Tautinės kultūros dvasines vertybes reprezentuoja etnokultūra. Ją sudaro tautosaka, etnomuzika, tautodailė, kalendorinės šventės. Kiekvienas tautinės kūrybos žanras daro savitą įtaką asmenybės raidai. Tautosaka per emocinę sritį lavina gebėjimus, formuoja pasaulėjautą ir kt. Etnokūrybos meninės formos labai įvairios – tai pasakojamoji, dainuojamoji, smulkioji tautosaka, kalendorinės šventės. Etnokultūros, kaip ir viso meno, paskirtis – paversti žmogiškąsias vertybes estetinėmis ir įtakoti patriotinės pasaulėjautos formavimąsi.

Dorybė, šviesa, tiesa yra tie orientyrai, kurie nušviečia mūsų tautos būtį, jie kaip bendražmogiškųjų vertybių jungtis, išsakyta mūsų tautos himne.

Literatūra

1. Balčius J. Lietuvių tautos tapatybė: tarp realybės ir utopijos, Vilnius, 2007.
2. Grigas R. Tautinė savivoka, Vilnius, 2001.
3. Naujasis židinys 2015/1

Dabartinės moksleivių vertybės (tyrimas)

Vertybės – tai specifinės mus supančio pasaulio objektų ir reikšmių charakteristikos, kurios turi teigiamą reikšmę žmogui, kolektyvui, visuomenei. Objektai ir reiškiniai tampa vertybėmis tik dėl to, kad jie įtraukiami į žmonių visuomenės būties sferas. Vertybės paprastai patenkina kurio nors žmogaus poreikius bei interesus, turi teigiamos reikšmės.

Tyrimo tikslas: ištirti dabartinių moksleivių (15–19 metų) požiūrį į tradicines vertybes bei atskleisti dominuojančias vertybes.

Tyrimo uždaviniai:

- analizuojant informacinius šaltinius apibrėžti vertybės sąvoką;
- parengti klausimyną bei apklausti dabartinius moksleivius atskleidžiant dominuojančias vertybes;
- apibendrinti gautus rezultatus bei parengti išvadas.

Tyrimo metodai:

- anketinė apklausa
- gautų duomenų statistinė analizė

Tyrimo eiga:

Analizuojant moksleivių požiūrį į dabartines vertybes buvo naudojamas anketinės apklausos metodas. Parengtoje anketoje pateikti 14 atviro ir uždaro tipo klausimai, kurių tikslas – ieškant asociacijų įžvelgti dominuojančias vertybes. Įvairaus pobūdžio klausimai orientuoti į įvairias mokinių gyvenimo sritis, t.y. šeimą, draugus, mokslą, bendravimą ir kita.

Tyrimo dalyvavo 214 moksleivių, 15–19 metų amžiaus.

Klausimyno analizė:

Tyrimo dalyviai sąvoką „vertybės“ aiškino įvairiai: ką tu vertini, teiki pirmenybę; kas labiausiai rūpi ir yra svarbiausia gyvenime; žmogaus prioritetai; ką žmogus brangina labiausiai.

Į klausimą, kas labiausiai ugdo vertybes, 90,6 % (193) moksleivių atsakė, kad vertybes formuoja ir ugdo šeima. Kiek daugiau nei pusė apklaustųjų atsakė, kad draugai 59,6 % (127) taip pat yra svarbūs ugdant vertybes. Mokomoji įstaiga, jų nuomone, daro mažesnę įtaką 29,1 % (62).

Kaip pastebėjome iš pirmo klausimo atsakymų, šeima mūsų visuomenėje yra labai svarbi ir požiūris į ją yra atsakingas. Tuo įsitikinti galima analizuojant apklaustųjų moksleivių šeimos sudėtį. Net 81,2% (173) moksleivių gyvena pilnose šeimose, kas išties džiugina.

Kokių savybių ir bruožų moksleiviai įgyja būtent savo šeimose, kurias įvertino kaip didžiausias vertybių ugdytojas? Atsakymai džiugina, nes 177 moksleiviai teigė įgiję geras manieras, 170 – atsakomybės jausmą, 155 – savarankiškumą, o 154 – darbštumą. Kiek mažesnė dalis teigia, kad ugdoma ir tolerancija, taupumas, ryžtingumas, atkaklumas. Beje, tik labai maža dalis apklaustųjų moksleivių mano, jog šeimoje įgijamos ir neigiamos savybės – pavydas, šykštumas, jautrumas, savanaudiškumas ir kita. Tiriamieji teigė, kad 75,1 % (160) moksleivių šeimose jaučiasi saugūs, 69,5 % (148) mylimi ir tik labai maža dalis jaučiasi vieniši, nereikalingi ar lepinami.

Kuomet šeima jaunuoliams suteikia tinkamą aplinką augti, išugdo svarbiausias jų savybes, šeimos gerovė moksleiviams tampa labai svarbia ir neatsiejama gyvenimo dalimi. Moksleiviai įvertino šeimos gerovę pagal svarbą. 74,6 % (159) moksleivių šeimos gerovę laiko svarbia vertybe ir 23,5 % (50) apklaustųjų labai svarbia.

Siekdami atskleisti tikrąsias 15–19 metų moksleivių vertybes, jaunuolių paprašėme įvertinti ir materialinę gerovę. Rezultatai, lyginant su šeimos gerovės įvertinimu, skiriasi. Iš visų tyrime dalyvavusių moksleivių 58,7 % (125) mano, jog materialinė gerovė yra svarbi, 13,1 % – labai svarbi. Materialinę gerovę neaktualia laiko 14,6 % jaunuolių, mažiau svarbia – 11,7 %, o nesvarbia – 1,9 %. Rezultatai rodo, kad materialinė gerovė nėra svarbesnė už šeimą, tačiau vis dar lieka pakankamai svarbia kasdieniame jaunų žmonių gyvenime.

Be šeimos ir materialinės gerovės jaunuoliai vertina ir tikrą draugystę. Net 77,5 % (165) mano, kad tai – labai svarbi vertybė ir 19,7 % (42) moksleivių teigia, kad svarbi.

Kita, ne mažiau svarbi vertybė – sveikata. Ją net 70 % (149) mokinių vertina kaip labai svarbią ir 23,9 % (51) kaip svarbią vertybę. Įdomu ir tai, jog analizuojant ankstesnes panašaus pobūdžio anketines apklausas matyti, jog sveikata tokio amžiaus mokinių nebuvo įvardijama kaip svarbiausia. Taigi, galima daryti prielaidas, kad dabartiniame intensyvaus gyvenimo ritme vaikai anksčiau susiduria su išryškėjančiomis sveikatos problemomis.

Blogėjančias sveikatos problemas galima sieti su aktyvėjančiu gyvenimo būdu, kuris pilnas įspūdžių, todėl nebelieka laiko poilsiui ir ramybei. 84,1% (179) tokį gyvenimo būdą apibūdina kaip labai svarbų ar svarbų.

Daug mokinių pasirenka būtent tokį gyvenimo būdą norėdami būti pripažinti draugų ar kitų asmenų, kurie jiems yra svarbūs. Tai – autoritetai. Dažniausiai minimi autoritetai yra šeimos nariai (tėvai, sesės, broliai ar seneliai), draugai, Jėzus Kristus, treneriai, mokytojai. 43,7% (93) respondentų teigė, kad autoritetų pripažinimas yra svarbus, o 13,6% (29) mokinių – labai svarbus.

Todėl svarbių žmonių pripažinimas yra viena iš galimybių ugdyti ir puoselėti vertybes, siekti užsibrėžto tikslo ir svajoti.

Tyrimo išvados:

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad 15–19 metų moksleiviai „vertybių“ sąvoką apibrėžia labai skirtingai, neretai suvienodindami vertybių ir gėrybių sampratą bei atskleidžiami konkrečiai jiems labiausiai rūpimus ir svarbius dalykus.

Analizuojant rezultatus matyti, kad dabartiniams moksleiviams dominuojanti vertybė yra šeima, jos gerovė, saugumas ir meilė šeimoje, geri santykiai su draugais, aktyvus, ne monotoniškas, gyvenimas, sveikata. Džiugu, kad šeima – institucija, kurioje labiausiai ir stipriausiai ugdomos vertybinės nuostatos.

Įdomu, kad analizuojant ankstesnes panašaus pobūdžio anketines apklausas matyti, kad sveikata nebuvo tokio amžiaus mokinių įvardijama kaip svarbiausia vertybė (tai lėmė jaunas mokinių amžius). Galima daryti prielaidas, kad dabartiniame intensyvaus gyvenimo ritme vaikai anksčiau susiduria su išryškėjančiomis sveikatos problemomis.

Moksleivių vertybių formavimuisi didelę įtaką turi autoritetai, į kuriuos mokiniai siekia orientuotis, pvz. šeimos nariai, moksleivių draugai, treneriai, mokytojai ar Dievas.

Dabartiniai moksleiviai svarbiomis vertybėmis laiko materialinę gerovę (vertybių neatskiria nuo gėrybių, todėl įvardina kaip materialines vertybes) ir visuomenės pripažinimą, kas yra laikoma sėkmingo gyvenimo pagrindu bei galimybe realizuoti savo siekius ir svajones.

Šaltiniai

1. <http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/v/vertybe>
2. http://vddb.library.lt/fedora/get/LTeLABa-0001:J.04~2013~ISSN_1648-8776.N_2_40.PG_57-62/DS.002.0.01.ARTIC3. <http://kabutes.kasvyksta.lt/kategorija/vertybes/40>

Vartotojiškos visuomenės vertybės

Vartotojiškumas – ši sąvoka „gimė“ su pramonės perversmu XIX a., kuomet stipriai pagerėjusios darbo sąlygos, žaliavų apdirbimas ir socialiniai garantai leido pasiūlai išaugti tiek, kad ji praktiškai ima viršyti paklausą. Taisyklė – paklausa gimdo pasiūlą. Keičiantis visuomenės gyvenimo sąlygoms, keičiasi ir jos siekiai bei vertybės. Siekiama vis daugiau materialinių gėrybių ir paslaugų vartojimo. Tokioje sistemoje perkamoji galia tampa vienu svarbiausių žmogaus gyvenimo gerovės rodiklių. „Daiktai“ ima užgožti žmones ir jų žmogiškumą, taip savotiškai pačius žmones paversdami „daiktais“.

Ar vartotojiškumą galima pateisinti laimės siekimu?

Laimę žmogui teikia sukurta visuma. Pasak Tomo Akviniečio, žmogų padaro laimingą tai, kas patenkina jo natūralų troškimą. Orientuodamasis tik į savo biologinius ir fiziologinius poreikius žmogus neretai pamiršta, kad „aukščiausias gėris yra laimė“. Taigi, kyla klausimas: koku keliu laimės siekti? Egoistiniai laimės šaltiniai labai riboti, jie senka senstant. Žmogus gali gyventi gerai ir patogiai, tenkinti savo ūmius troškimus, tačiau įgydamas gyvenimiškos patirties pamažu pamato blėstančią daiktų vertę. Netekęs tikrųjų vertybių, ima jas vertinti ir jų ilgėtis. Įsivaizduokime: jaunas, gražus vyras, vairuojantis naują automobilį ir leidžiantis sau turėti viską, ko tik jis geidžia. Ar jis laimingas? Galbūt, tačiau tokia laimė trunka neamžinai. Brėsdamas jis pamatys gausybę „tobulų daiktų“ aplink save, kurie turėtų „patobulinti“ jo gyvenimą, tačiau nebeturės svarbiausio – tikrų draugų ar artimųjų. Tuomet aukščiausias gėris (laimė) tarsi netenka savo tikrosios vertės. Žmogus laimingu nesijaus suvokdamas savo „nugyvento amžiaus“ beprasmiškumą, kuomet jo gyvenime nelieka nieko tikra, tik materialinės gėrybės. Kiekvieną laimingiausią žmogų senatvėje gali ištikti tokia patirtis, kokią išgyveno Trojos epo herojus Priamas. Jo, patyrusio tokią laimę ir taip nelaimingai žuvusio, niekas nepavadins laimingu.

Taigi, galima teigti, jog laimė yra tam tikra sielos veikla jai būdingos dorybės prasme (Aristotelis). Pasak Aristotelio „vienos iš gėrybių yra laimei būtinos, o kitos savo esme yra jai tik pagalbinės priemonės ir naudingi įrankiai“. Juk laimei reikia pusiausvyros, vidurio tarp gyvenimo kraštutinių.

Vertybių kaita

Vartotojiškumas yra didesnė ir sudėtingesnė problema nei tik susvetimėjimas. Žmonės linkę sumaterialinti aplinką, todėl atsiranda atotrūkiai tarp žmonių, jų puoselėjamų vertybių. Dažnai naudojame kaukes, kad pridengtume savo savybes, kurios trikdėtų ne tik kitus, bet ir mus pačius. „Žmonės bėgtų vienas nuo kito, jei nuolat matytų vienas kitą visiškai tokius, kokie jie yra“ (Imanuelis Kantas). Viena labiausiai šiandieninę visuomenę aptemdančių problemų – tai egoizmas, prieš kurį žmogus vis labiau save nuginkluoja. Leisdami egoizmui valdyti mus, mes nė nepastebime, kaip leidžiame iš mūsų gyvenimo pamažu išstumti gerąsias ir dorąsias vertybes, tokias kaip tarpusavio ryšys, supratingumas, teisingumas, nuoširdi meilė, užleisdami vietą gobšumui, malonumams, trumpalaikiams džiaugsmams ir materialinei gerovei. Erichas Marija Remarkas yra pasakęs, jog žmonių visuomenės pagrindai yra gobšumas, baimė ir pasidavimas. „Žmogus yra blogas, bet jis mėgsta gera... kai jį daro kiti...“ Manau, jog šie žodžiai puikiai parodo, koks iš tiesų yra žmogus. Jis per silpnas, kad įveiktų egoizmą pats, tačiau „paragavęs“ gerumo, jis jo nuolat trokš ir tai jį skatins daryti gera. Jam neužteks vien materialumo. Žmogus sieks aukštesnio gėrio, gyvenimo grožio. Ezopas yra pasakęs, jog reikia stengtis, kad grožį papildytų pastovios vertybės. Jei žmogus, kuriam įtaką darys kiti, sugebės valdyti savo ego, tuomet jis pajėgs pamažu susigrąžinti tikrąsias vertybes ir suvaldyti vartotojiškumą, taip padėdamas ir visuomenei valdyti save.

Ar vartotojiškumą galime suvaldyti?

Turėti ribas – reiškia gebėti valdyti savo kūną ir sielą. Su besikeičiančiomis mūsų materialinėmis galimybėmis ir norais, keičiasi ir mūsų požiūris į visa kas supa mus. L. Tolstojus teigė, kad jeigu žmonės valgytų tik labai išalkę ir maitintųsi paprastu, švairiu ir sveiku maistu, jie nepažintų ligų ir jiems lengviau būtų valdyti savo sielą bei kūną. Tačiau kartais net tokioje situacijoje ištinka vertybių krizė. Juk žmogus, galintis sau leisti valgyti bet ką, neatsisakys viliojančių užkandžių ir maisto, kuris galbūt nėra sveikas, tačiau labai skanus. Bet juk tas pats atsitinka ir su žmogaus kūnu ir siela, kumet pasirenkami akį traukiantys malonumai, trumpalaikiai džiaugsmas ir užsimirštama apie visur slypinčias saikingumo ribas, kurios, regis, tampa neberekalingos. Tokiu atveju žmogus apgauna pats save, t.y. esą jis siekia aukščiausio gėrio sau. Ar tai ne egoizmas? Ar tai ne kuo aiškiausias patvirtinimas, kad žmogus vis labiau praranda savikontrolę ir pasiduoda savo silpnybėms? Taigi, vartodami visomis savo galimybėmis, mes iš tikrųjų vartojame save ir savo sielą, kurią tarsi audinį badome žirkklėmis, o vėliau gailimės padaryta žala.

Vartotojiška visuomenė vertina tai, kas yra dabar, kas yra nepastovu, laikina. Mėgaujamės skaniu maistu, rafinuota aplinka, išsilavinusia inteligentija, beribiais malonumais. Ar duonos kąsnis, valgomas su močiute iš jos rankų yra mažiau skanus nei iš paausuotos lėkštės? Juk ėjimas vaikystėje per rugių lauką su tėčiu palydėti saulėlydžio, lydymas begalinės meilės ir atsidavimo yra didesnis įspūdis, mums įsirėžęs į sielą, nei ėjimas apsipirkti su draugais?

Visa tai, kas tikra, amžina – meilė, pagarba, šeima, dvasinė pilnatvė – kiekvieną mūsų daro laimingu vaikystėje ir šios laimės skoniu neretai bandome mėgautis visą gyvenimą, mesdami iššūkį šiuolaikiniam pasaulio vartotojiškumui.

Literatūra

Filosofinės etikos chrestomatija XI-XII klasei. – Vilnius, 2001.

www.alkas.lt A. Guogio, A.V. Rakšnio straipsnis „Apie vartojimą, vartotojiškumą ir postmodernizmą“;

www.kabutės.kasvyksta.lt citatos;

<http://www.technologijos.lt/c/citatos?t=/713HYPERLINK>

Domantė Balsytė, Gintarė Miškinytė

Kauno Stepono Dariaus ir Stasio Girėno gimnazija

Laima Motiejūnienė, etikos mokytoja metodininkė

Asmenybė, laisvė ir atsakomybė

Asmenybės sąvoka pažymi žmogaus kokybę. Žmogaus tapimas asmenybe prasideda tada, kai jis imasi atsakomybės už savo gyvenimą, kai nereikia nuolat dairytis į kitus, kai išdrįstama būti pačiu savimi. Neatskiriama asmenybės savybė – tai laisva valia, laisvė pasirinkti arba gėrio, arba blogio kelią. Garbingas žmogus yra laisvas. Tačiau kiekvienas yra laisvas tiek, kiek jis savo laisvę išplėtoja. E. Mieželaitis teigė: „Koks ilgas kelias ir sunkus nuo raidės A(š) iki Ž(mogus)“ Asmuo privalo tapti doroviškai vertinga asmenybe. Savikūra – esminė žmogaus paskirtis, nes tik žmogui tai leista.

Būti laisvu – daugeliui reiškia turėti galimybę daryti tai, ką nori. Įveiki apribojimus ir suvaržymus – įgyji laisvę. Tai laisvė – NUO KO? – negatyvioji. Mes nenorim priklausyti nuo gamtos, žmonių kontrolės, aplinkybių suvaržymo. Taip dažniausiai suvokia laisvę jauni žmonės. Iš negatyvių pozicijų sukuriama pozityvioji laisvė – DĖL KO? – atsiranda suvokimas, kad turėdami laisvę, gauname galimybę rinktis, spręsti, išreikšti save, kurti ir veikti taip, kad keistume save patį ir supantį pasaulį.

Laisvė – tai pasirinkimas ir tuo pačiu atsakomybė už tai, ką pasirinkai. S. Kierkegoras laisvę apibūdina kaip savęs pasirinkimą. Jis teigia „tas „Aš“ anksčiau neegzistavo, jis atsirado tik su pasirinkimu, ir vis dėlto jis buvo, nes tai buvo „aš pats“. Žmogus pradeda veikti pats iš savęs. Mes darome skirtumą tarp gera ir bloga, tarp teisinga ar neteisinga ir mano sprendimų lėmėjas esu aš pats, o ne kas kitas.

Ne taip svarbu, ką aš pasirinksiu, svarbu pats pasirinkimas. Ar žmogus laisvas nesirinkti? Ne! Mes galime pasirinkti būti bejėgiai, abejojantys, menkaverčiai ir silpni. Tačiau E. Fromas teigia, kad būtent laisvė skatina ugdyti produktyvias žmogaus galias. J.P. Sartras sako, jog laisvė – žmogaus lemtis, mes pasmerkti laisvei. Mes esame įmesti į laisvę. Aš nepaliaujamai save renkuosi ir negaliu būti niekada pasirinktas. Kitaip tapsiu daiktas.

Laisvė yra tam, kad žmogus formuotų save kiekvienu savo veiksmu ir poelgiu. Tuomet laisvas žmogus atsako už viską, ką padarė, neteisindamas savęs aplinkybėmis. Vadinasi, jis visuomet gali būti kažkuo daugiau, nei yra. Žmogus yra toks, kokį pats save sukuria (Ž. P. Sartras).

Nuo atsakomybės atskirta laisvė pasidaro tuščia ir neišvengiamai išsigimsta, pavirsdama savivale. Laisvė yra ne savivalės pateisinimas, o atsakomybės reikalavimas. Tik atsakingas žmogus pasitiki savimi, prisiima įsipareigojimus ir veikia savo ir kitų labui. LAISVĖ – rinktis tai, kas yra teisinga, ir prisiimti atsakomybę už tai, ką pasirinkai. Mano LAISVĖ neturi trukdyti kitų laisvei. LAISVĖ – tai savęs ribojimas. Anot Pitagoro, žmogus nėra laisvas, jeigu negali sutramdyti savo silpnybių ir įsakinėti sau pačiam.

A. Šliogeris teigia, kad elgtis, kaip patinka, ir būti laisvam nėra vienas ir tas pats. Laisvė visų pirma yra protingas apsiribojimas, o protas yra sugebėjimas suvokti savo ribas ir būti jose. Laisvė neįmanoma be savotiško dialogo tarp asmenų ir kito būties pripažinimo. Kitų laisvė yra mano laisvės sąlyga.

F. Nyčė teigia, kad laisvė leidžia žmogui tapti stipriam ir kūrybiškam. „Laisvas žmogus kuria save, tampa tuo, kuo jis gali tapti. Tokio žmogaus kelias – tai ėjimas lynu: iš gyvulio į antžmogį. „Antžmogis“ – tai visų žmogaus galių išugdymas“. Laisvas žmogus yra kūrėjas, o kūryba yra tik laisvo žmogaus saviraiškos būdas (A. Šliogeris).

Išvadą galima nusakyti E. Fromo žodžiais: „Pagrindinė žmogaus pareiga gyvenime yra sukurti save, tapti tuo, kas potencialiai jis yra. Pats reikšmingiausias jo pastangų kūrinys yra jo paties asmenybė“.

Literatūra

1. Baranova J. Etika: filosofija kaip praktika.- Vilnius: Tyto alba, 2002. - 390 p.
2. Baranova J. Filosofinės etikos chrestomatija. - Vilnius: Alma Littera, 2001. - 405 p.
3. Jekentaitė L. Žmogus tarp žmonių. - Vilnius: Kronta, 2002. – 255 p.
4. Raeper W. Po idėjų pasaulį. – Vilnius: Alma littera, 1995. - 263 p.
5. Šliogeris A. Gairės. – Kaunas: Šviesa, 1993. – 182 p.

Lietuvių tautinės vertybės

Tikslas: Išsiaiškinti kokios lietuvių vertybės yra amžinos ir kaip atsiliepia vertybių stoka visuomenei.

Uždaviniai:

- Išsiaiškinti kokios Lietuvos vertybės slypi tautiškoje giesmėje?
- Kokios vertybės vienija tautą?
- Kaip atsiliepia vertybių stoka visuomenėje?

Ižanga: Kas yra vertybės? Tai kiekvieno žmogaus individualus suvokimas, kuris pradedamas formuoti ankstyvoje vaikystėje. Šeima, aplinka, papročiai, tradicijos kiekvienam iš mūsų padeda susikurti unikalią ir individualią savo vertybių sistemą. Tačiau lemiamą žingsnį vertybių prioritetuose padedame kiekvienas savarankiškai, pasirenkame tai, kas mums atrodo svarbiausia ir geriausia. Tam įtakos turi ir kultūrinė patirtis: perskaitytos knygos, peržiūrėti filmai, išgirsti ar sužinoti istoriniai įvykiai taip pat prisideda prie vertybių formavimo. Bet reikia nepamiršti, kad vertybės gali būti ne tik individualios, bet ir tautinės.

Vertybės tautinėje giesmėje:

Amžinos vertybės, tiek žmogiškosios, tiek visuomeninės atsiskleidžia Vinco Kudirkos „Tautiškoje giesmėje“.

Praeitis ir tradicija: Tauta yra kaip medis, kuris negali augti be savo šaknų. „Lietuva, Tėvyne mūsų/ Tu didvyrių žeme/ Iš praeities Tavo sūnūs/ Te stiprybę semia“ – tai pirmoji strofa, kurioje labai aiškiai yra jaučiama praeities ir tradicijų vertė.

Dorybė: Ne ką mažesnė vertybė yra dorybė – „Tegul tavo vaikai eina vien takais dorybės“ – kuri taip pat yra minima Lietuvos himne. Žmogus turi būti doras ir kilnus, kad galėtų dirbti savo Tėvynės labui.

Meilė Tėvynei: „Tegul meilė Lietuvos/ Dega mūsų širdyse“ – šie žodžiai parodo, kad Vincas Kudirka norėjo pasakyti, jog reikia mylėti savo šalį, stengtis puoselėti ir aukotis jos labui.

Vienybė: „Vardan tos Lietuvos/ Vienybė težydi“ yra patys gražiausi ir prasmingiausi visos giesmės žodžiai, nes juose yra minima dar viena labai svarbi vertybė – vienybė.

Vertybės vienijančios tautą: Neabejotinai didžiausias Lietuvos turtas – jos žmonės. Kukliausiais ekonomistų skaičiavimais, vieno žmogaus vertė yra milijonas litų. Vadinasi, galima sakyti, kad pernai Lietuva dėl emigracijos prarado 80 mlrd. litų.

Kalba: Tauta – tai žmonės, kurie drąsiai gali iškelti rankas į viršų, kalbėti savo kalba (o mes galime kalbėti viena iš seniausių kalbų pasaulyje), galvas iškelti aukštai aukštai, dainuoti drąsiai ir uždegti šiaip jau nelabai degų dalyką – širdis. Tautiškas, lietuviškas širdis. „Kitaip sakant, tausokime ir puoselėkime papročius, savo kalbą bei ginkime savo žemę. Būtent šie trys dalykai vienija tautą per amžius“ – Maironis.

Patriotiškumas: Pats aukščiausias patriotiškumo laipsnis – atiduoti gyvybę už savo šalį. Tai tikras ir ryškiausias patriotizmas, kurį sunku tinkamai nusakyti žodžiais ar aprašyti. Galime prisiminti visiems žinomą ir labai svarbią datą – 1991 metų sausio 13 dieną.

Laisvė – galimybė laisvai tvarkyti savo laiką ir pasirinkti veiklos sritį, laisvė išsakyti savo nuomonę, laisvė keliauti.

Negalima pamiršti, kad laisvė – didžiausia kiekvieno žmogaus ir kiekvienos tautos vertybė. Deja, ji reikalauja aukų. Kartais labai didelių. Tikriausiai nėra pasaulyje tokios tautos, kuri kovodama dėl savo laisvės būtų patyrusi tiek kančių, priespaudos, neteisybės, kiek patyrėme mes – lietuviai.

„Vasario 16-oji yra Lietuvos valstybės laimėjimų XX amžiuje pagrindas. Ant tuomet pastatytų pamatų šiandien statome naują valstybę, bandome atkurti tas moralines vertybes, kuriomis galėtume didžiuotis“ teigia Valdas Adamkus.

Buvęs prezidentas baiminasi apie pavojų valstybingumui vertybių nepaisymo.

Asmeninės atsakomybės visuomenei ir valstybei jausmas praktiškai neegzistuoja.

Kol mes sąmoningai nepriimsime to, susidursime su korupcija, nesąžiningumu, nepagarba žmogaus žmogui. Tada apie jokią idealizmą neturėtume teisės net kalbėti .

Kartu jis pridūrė tikintis šviesia Lietuvos ateitimi – „Padėtis tikrai gerės. Ji po truputį gerėja. Jeigu aš tuo netikėčiau, nedrįščiau šiandien pažvelgti Lietuvos žmonėms į akis, negalėčiau sakyti, kad savo gyvenimą galiu įvertinti teigiamai“ – pabrėžė prezidentas

Viena iš pamatinių vertybių – sąžiningumas.

„Nėra žmogui didesnės laimės, kaip užmigti ramia sąžine. Jeigu sąžiningumas taps ne tik deklaruojama, bet gyvenimą grindžianti vertybė, mažiau bus korupcijos skandalų ir apskritai purvo visuomenėje“ – Algirdas Patackas.

Mes gerbiame pamatines ir nacionalines vertybes. Nemanome, kad esminės vertybės kinta, esam įsitikinusios, kad kiekvienam žmogui svarbi šeima, darbas, atsakomybė, pareiga. Kiekvienam svarbu tauta, valstybė.

Išvada:

Visi turėtume pasistengti, kad amžinosios mūsų tautos vertybės – tradicijos, dorybė, meilė, patriotizmas, vienybė – būtų puoselėjamos ir ateityje dar daug metų. Juk tai yra Lietuvos valstybės pamatai, ant kurių mes patys ir stovime.

Šaltiniai

<http://www.ozogimnazija.lt/>,

<http://ausra.pl/>,

<http://www.lrytas.lt/>

www.delfi.lt/nh

Gediminas Paleckas

Karmėlavos Balio Buračo gimnazija

Jolita Kukanskienė, lietuvių kalbos vyresnioji mokytoja

Visuomenės pažanga – kaip problema

Dažnai girdime žodį „pažanga“. Žodžio „pažanga“ reikšmė – judėjimas į tolimesnį būvį, perėjimas į aukštesnę pakopą, progresas. Tačiau kokią pažangą padarė žemdirbiškos pasaulėjautos žmogus, kurį negailestingai užgriuvo socialinės, politinės ir moralinės permainos? Žmogus, kuriam nebeaišku, kas vertinga ir kas ne, kadangi nebeliko iš kartos į kartą perduodamos vertybių hierarchijos. Visi didžiuojamės ir džiaugiamės pažanga įvairiose srityse, tačiau tikrasis visuomenės progresas yra matuojamas žmogaus moraline būkle, o ne bendrojo vidaus produkto augimu.

Lietuva – istoriškai agrarinė šalis, todėl ir lietuvių literatūra persismelkusi žemdirbiška pasaulėjauta. Literatūros kūriniuose išaukštinamas gamtos grožis, aprašomi įvairūs žemės darbai, visų metų laikų ypatybės, kasdieninį darbą dirbantis ir jį be galo vertinantis žmogus. Šiandien mūsų gyvenimo kultūra ir

pagrindinių vertybių suvokimas yra pakitęs, daug jaunų žmonių gyvena tik miestuose, naudojami moderniomis technologijomis, todėl jam labai sunku suprasti literatūros kūriniuose atskleidžiamą žemdirbišką pasaulėjautą. Kūriniai, parašyti tarmiškai ar senovine kalba, „z“ kartos, informacinių technologijų suformuotam žmogui atrodo svetimi ir nelabai suprantami. Atrodytų keista, kad jauni, modernūs, daugeliu užsienio kalbų kalbantys ir globaliai mąstantys žmonės nesugeba suprasti to, kas vyko Lietuvos kaime, suvokti lietuvių literatūroje užkoduoto moralinio kodekso.

Ir prieš šimtmečius parašyti, ir vėlesnių laikotarpių lietuvių rašytojų kūriniai reikšmingi kaip pasakojimai, atskleidžiantys kasdienes situacijas, pamokantys ir gyvenimui suteikiantys tikrumo, todėl kiekvienas turi nepakartojamą galimybę prisiliesti prie istorijos per rašytiną žodį. Tokie autoriai kaip Kristijonas Donelaitis, Romualdas Granauskas, Marcelijus Martinaitis šiuolaikiniam žmogui suteikia unikalią galimybę bent akimirkai įsijausti į to laikotarpio žmonių gyvenimą, suvokti jų mąstymą, gyvenimo būdą, kultūrą bei tradicijas. Kūrėjai atsakingai bando perteikti visas tam istoriniam laikotarpiui būdingas detales nuo aprangos iki kiekvieno veikėjo išreikštos emocijos suvokimo, padovanoja skaitytojui neįkainojamą dovaną – galimybę įvykius, vykusius prieš šimtus metų, suvokti ne kaip sausus faktus ar pavienes datas vadovėlio lapuose, tačiau įsirašyti juos pašamoneje lyg savo gyvenimo detalę.

Donelaitis skamba kaip varpas! K. Donelaitis – pirmas ryškus tautinio jausmo žadintojas, per būrų gyvenimo vaizdus atskleidęs žemdirbio pasaulėvoką. Kristijono Donelaičio poemoje „Metai“ stipriausias yra senosios valstietiškos arba agrarinės kultūros klodas. Kūrinio žemdirbiui svarbiausia ir vienintelė tikrovė yra jį maitinanti žemė. Tai, kas lemia žmogaus egzistenciją, jam yra šventa. Gamta senovės žemdirbiui yra magiška, nuolat atsinaujinanti gyvybės galia, kuri egzistuoja kaip amžinas laiko ratas, pereinantis keturis ciklus. Nuolatos skubančiam šiuolaikiniam jaunimui, dažniausiai bendraujančiam tik socialiniuose tinkluose, mano nuomone, skaityti ir suprasti Kristijono Donelaičio kūrinis yra sudėtinga dėl savito stiliaus, sunku suvokti žemdirbišką gyvenimo būdą, kalbą.

Poetas Marcelijus Martinaitis gyveno ir kūrė tuo metu, kai agrarinės kultūros ištakos buvo griunamos, naikinamos. Buvo sunaikintas ir gimtasis Marcelijaus Martinaičio kaimas, todėl poetas jaučiasi esąs žmogus be tikrųjų namų, be tėviškės. Jo prisiminimuose vis iškyla gimtinė, namai, į juos ir iš jų vedantis kelias, žemė, vaikystė, tylą. Tai ir yra pagrindiniai jo kūrybos ir jausmų orientyrai. Marcelijaus Martinaičio poezija, anot kritiko Kęstučio Nastopkos, apima viską, ką patiria žmogus savo kelyje, nuo lopšio iki kapo. Poetui nesvetimos mintys ir apie mirtį, išnykimą, bet jos žmogaus nesekina, o atvirksčiai – taurina, grūdina, nes tai yra realybė, kurioje žmogus gyvena. Marcelijaus Martinaičio poezijoje labai svarbi kultūra: raštas, knyga, proto šviesa. Jo poetinio pasaulio centras – žemdirbio sodyba, tarsi ribota žemdirbio būtis su kasdieniais darbais, gyvuliais. Autorius suvokia jį kaip žemaitiškos pasaulejautos, amžinos „žemdirbio dvasios“ įprasminimą. Visa tai atspindi kūrinys Kukučio baladės. Pagrindinis veikėjas išreiškia archajinį pasaulėvaizdį, kuris dažnai supriešinamas su modernia civilizacija. Eilėraščius apie Kukučių autorius yra pavadinęs baladėmis, nors su tradicinėmis baladėmis jos nedaug ką turi bendra. Dauguma baladžių pašaipiai žvelgia į vadinamą visuomenės pažangą ir atveria egzistencinės žmogaus situacijos paradoksą. Emancipuotam jaunuoliui, net ir suvokiančiam Marcelijaus Martinaičio autentiškos kūrybos svarbą, sunku suprasti visuomenės pažangos padarytą žalą, kai reikia įvertinti tikrąsias vertybes.

Romualdas Granauskas – daugialypis menininkas: ir archaiškas, ir modernus, kaimiškos prozos kūrėjas, vaizduojantis žemdirbio pasaulį ir jo saulėlydį. Rašytojas sukūrė paminklą nykstančiam senajam kaimui, atskleidė agrarinės kultūros esmę, užčiuopė giliausias jos šaknis. R. Granauskas išryškina kolektyvinę, amžiais kauptą valstietišką patirtį, kuri, perduodama iš kartos į kartą, kristalizuojasi kaip gyvenimo patikrinta išmintis ir suteikia patikimus pagrindus individualiai egzistencijai. Tai, jog žemdirbiui yra svetimas miesto gyvenimas, juntama ir Romualdo Granausko apysakoje „Gyvenimas po klevu“, čia pagrindiniam personažui svarbu ne linijinis istorinis laikas ar kultūrinė pažanga, o amžinieji gamtos ritmai. Kūrinio veikėja negali išsiskirti su aplinka, atsiskirti nuo žemės ir nuo dirbančios bendruomenės, nes tiesiog prarastų egzistencijos pagrindus. O žmonės, subrandinti urbanistinės kultūros, tiesiog neturi tokio artimo ir

nenutraukiamo ryšio su gamta. Tai natūralu, nes tik maža dalis turi galimybę pajusti arba bent pamatyti žemdirbio kasdienybę, įvertinti gamtos grožį, jos suteikiamą dvasinį katarsį. R. Granausko kūrinį veikėjams šios žinios buvo perduodamos iš kartos į kartą, nes tai lėmė ypač artimas ryšys su gamta, troškimas nenukrypti ir nepažeisti amžinos gyvenimo tvarkos.

Pažangioje visuomenėje besiformuojanti asmenybė yra skatinama atsigręžti į technologinius ir mokslinius visuomenės pasiekimus, o ne gilintis į kultūrinės ir dvasinės vertybes. Taip atsirado nemaža atskirtis tarp to, kas anksčiau buvo savaime suprantama ir natūralu žemdirbiui, ir visiškai nesuvokiama miesto aplinkoje išaugusiam jaunuoliui. Todėl ir agrarine pasaulėjauta grįsti kūriniai, kuriuose glūdi užkoduotos, lietuviui labai svarbios amžinosios vertybės, tapo tik privalomais literatūros kūriniais.

Literatūra

1. Dilienė R., Kanišauskaitė I., Lisauskienė V. ir kt. Literatūros vadovėlis 12 kl. Mokinio knyga išplėstiniam kursui. I, II dalys. „Baltos lankos“, 2005.
2. Kanišauskaitė I., Mikalajūnas M., Žukas S. Literatūros vadovėlis 11 kl. Mokinio knyga išplėstiniam kursui I, II, dalys. „Baltos lankos“, 2006.
3. Kūrybos studijos ir interpretacijos: Romualdas Granauskas. „Baltos lankos“, 2000.
4. Literatūros klasikos interpretacijos. „Alma littera“, Vilnius, 2001.
5. Lietuvių literatūros istorija. XIX amžius. Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001.

Justina Laurinavičiūtė, Augustė Stanišauskytė

Kauno Veršvų vidurinė mokykla

Ginta Junelienė, etikos vyresnioji mokytoja

Humanizmo idėjos šiuolaikiniame pasaulyje

Sąvoką „humanizmas“ šių dienų pasaulyje girdime iš tiesų labai dažnai. Ir patys neretai ją vartojame ir traktuojame žmones kaip humaniškus ir nehumaniškus. Terminas „humanizmas“ yra kilęs iš lotynų kalbos žodžio „humanus“, reiškiančio „žmogiškas, švelnus, paslaugus“. Šnekamojoje kalboje dažniau vartojame šio žodžio lietuvišką atitikmenį – žmogiškumas. Humanizmas, kaip žinoma iš istorijos, susiformavo Renesanso laikotarpiu. Tai buvo savotiškas lūžis žmonių pasaulėvokoje, nes iki tol t.y. Viduramžių epochoje, kultūroje visas dėmesys buvo skiriamas Dievui, o Renesanso epochos metu susiformavo žmogaus kultas. Įdomu paminėti, jog žmogus net buvo vadintas „mažuoju dievu“. Tai buvo savotiška pažiūrų, vertybių sistema, teigianti savaiminę žmogaus vertę, jo teisę į laisvę ir laimę, pabrėžianti tarpusavio lygybę ir teisingumą bei siekianti visuomeninės tvarkos, gėrio ir gerovės visiems žmonėms. Humanistai tikėjo žmogaus teise į žemiškąjį džiaugsmą. Dabar, kai esame įžengę į XXI amžių, gyvename demokratiškame pasaulyje, esame laisvi, galime kurti, rodos, jau turėtų būti įgyvendintos visos Humanizmo idėjos. Nebėra Viduramžiais egzistavusių luomų, žmonės turi teises ir laisves, tačiau, deja, ne visos Humanizmo idėjos realiai veikia šių dienų pasaulyje. Dabar norėsime aptarti kelias, mūsų manymu, svarbiausias iš jų.

Žmogaus teisės, laisvė ir vertė

„Kiekvienas žmogus yra ypatingas, unikalus ir vertas pagarbos“ – teigia šių dienų mąstytojas John Kehoe. Todėl galiu drąsiai teigti, jog visi esame svarbūs ir turime savo teises. Humanizmo idėjų dėka mes

turime teisę į mokslą, teisę į sveikatą, teisę nusipirkti mums patinkantį daiktą, teisę eiti ten, kur norime, kur mums patinka, teisę klausytis mėgstamos muzikos ar žiūrėti patinkančius filmus. Šios anksčiau minėtos ir kitos teisės nūdieną yra savaime suprantamos, tačiau būta laikų, kai apie tai žmonės net nedrįsdavo svajoti. Todėl manau, kad svarbiausia teisė, kurią turime – tai individo laisvė ir nepriklausomybė. Deja, bet šių dienų pasaulyje ne visiems yra priimtina tai, kad žmogus pats gali pasirinkti, ką jis nori veikti gyvenime. Kuo labiau pasaulyje išplito nepriklausomybė, tuo daugiau ėmė rasti prievartos. Plačiai žinoma, jog viena baisiausių problemų šiais laikais yra prekyba žmonėmis: žmonių verbavimas, pervežimas, perdavimas, slėpimas ar jų priėmimas gąsdinant, panaudojant jėgą ar kitas prievartos, grobimo, apgaulės, sukčiavimo formas, piktnaudžiaujant padėtimi ar pažeidžiamumu arba mokant ar priimant pinigus ar kitą naudą tam, kad būtų gautas kito tą žmogų kontroliuojančio asmens sutikimas siekiant išnaudoti. Išnaudojimas apima kitų asmenų išnaudojimą prostitucijos forma ir kitas seksualinio išnaudojimo formas, priverstinį darbą ar paslaugas, vergiją ar veiklą, panašią į vergiją, tarnystę ar organų pašalinimą. Šioje sferoje žodis „žmogiškumas“ neturi visiškai jokios reikšmės, čia jis tiesiog neegzistuoja. Dažniausiai „preke“ tampa moterys ir vaikai. Man sunku įsivaizduoti, kokį siaubą jie patiria. Čia žodžiai „žmogaus vertė“ įgauna visai kitą, ne moralinę, o materialinę prasmę, kuri net neturi teisės sietis su Humanizmu. Su materialiniu žmogaus vertinimu dingsta ir teisės. Na, o laisvė? Deja, čia ir jos nėra... Prievarta, kurią naudoja žmogus prieš kitą žmogų (tiksliau, žodis „žmogus“ visiškai čia netinka, nes taip elgiasi vertybių ir moralės neturintys grobuonys) yra nepateisinamas veiksmas. Joks geresnio gyvenimo siekimas negali būti vykdomas kito žmogaus laisvės sąskaita. Žinoma, yra ir kita pusė, yra ir tokių, kurie rūpinasi kitais. Žmonių, kuriuos mes vadiname humaniškais. Jų dėka visame pasaulyje veikia įvairios organizacijos, kurios rūpinasi nukentėjusiais žmonėmis, suteikia pagalbą, paramą, vienija tautas ir bando išvengti galimos karo grėsmės (Jungtinės Tautos, Unicef ir daugelis kitų). Lietuvoje nukentėjusiomis nuo prievartos ir prekybos žmonėmis moterimis rūpinasi organizacija Lietuvos CARITAS. Taip pat reikėtų nepamiršti ir plačiai vykdomų įvairių prevencinių akcijų, skatinančių žmones susimąstyti ir nepamiršti tikrųjų vertybių bei nelikti abejingus... Tokie žmoniai nelieka abejingi ir informuoja pasaulį apie daromus nusižengimus individų gerovei, laisvei ir teisėms. Galime drąsiai sakyti, kad Humanizmo idėjos šiandien yra saugomos ir plėtojamos. Tik verta nepamiršti, jog viskas priklauso nuo mūsų pačių.

Tarpusavio lygybė ir tolerancija

Ši Humanizmo idėja veikiausiai yra labiausiai plėtojama šių dienų pasaulyje. Derėtų pabrėžti, jog tarpusavio lygybė kaip vertybė yra viena prioritetinių Europos Sąjungoje, taip pat įteisinta ES sutartyje. Lietuvoje lygybė taip pat yra ir pagrindinis demokratijos pamatas. Norėtume išskirti tris žmonių grupes, kurių lygiavertiškumo padėtį mėginsime paanalizuoti: moterų ir vyrų, rasinę ir kultūrinę bei seksualinę.

Kaip ir visame pasaulyje, taip ir mūsų šalyje moterų ir vyrų lygiavertiškumo teisės yra įtvirtintos įstatymais. Moterų ir vyrų lygybės problemoms spręsti nuosekliai ir sistemingai įgyvendinamos programos, priemonės ir projektai. Aktyviai siekiama suteikti vienodas gyvenimo ir darbo sąlygas skirtingų lyčių atstovams, taip įtvirtinant jų lygiavertiškumą.

Kone opiausia problema, kylanti šiandien, yra rasinė politika bei diskriminacija. Čia susiduriama su patyčiomis, rasiniu terorizavimu bei kitais aspektais. Neretai skirtingų kontinentų žmonės yra smerkami, iš jų tyčiojamosi. Pavyzdžiui, mūsų šalyje galime išgirsti patyčias, skirtas juodaodžiams žmonėms: jie vadinami „negrais“, beždžionėmis, lyginami su vergais, net ir darbdaviai nėra itin linkę priimti kitataučio. Nutinka ir taip, kad jie negali švęsti savų švenčių, dėvėti tautinių drabužių dėl baimės sulaukti smurto

aprašų. Tai yra tik vienas pavyzdys, deja, jų realiame gyvenime yra daug daugiau ir kartais jie tikrai skaudūs. Neseniai internete išplito lietuvių sukurtas socialinis filmukas apie tai, kaip juodaodis laukdamas aktorių atrankos paprašo lietuvių išversti iš nepažįstamo asmens gautą žinutę. Žinutėje jis išvadintas vergu, jam grasinama susidorojimu. Džiaugdamasi galiu pasakyti, jog visi žmonės atsiprašė vyro ir jautė svetimą gėdą, o tekstą išversti sutiko vos keletas. Tai rodo, kad žmonių tolerancija nuolat auga. Kitas projektas, į kurį aktyviai įsitraukė Lietuvos jaunimas – „Visi skirtingi – visi lygūs“. Europos jaunimo kampanijos „Visi skirtingi – visi lygūs“, kuri kovoja su rasizmu, ksenofobijos, antisemitizmo ir netolerancijos apraiškomis, tikslas – suburti žmones ir kartu galvoti, kaip įveikti įvairias netolerancijos formas. Pirmoji kampanija prasidėjo 1995 m., o baigėsi 1996 m., tačiau poreikis pradėtą darbą tęsti išliko. 2006 metais Europos kampanija jaunimui „Visi skirtingi – visi lygūs“ buvo inicijuota antrą kartą. 2006-2007 m. Jaunimo tarptautinio bendradarbiavimo agentūra, Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei Lietuvos jaunimo organizacijų taryba įgyvendino šią kampaniją. Ji buvo organizuojama 36 Europos Tarybos šalyse ir orientuota į tris pagrindines temas: diskriminacijos įveikimą bei įvairovės propagavimą, žmogaus teisių bei tarp religinio, tarpkultūrinio dialogo skatinimą ir visuomenės įgalinimą aktyviai dalyvauti, kuriant demokratiją.

Dar norėčiau užsiminti apie seksualinę lygybę ir diskriminaciją. Nūdieną žmonės gan dažnai sutinka viešai pripažinti savo seksualinę orientaciją. Tačiau neretai dėl to visuomenė pasipiktina. Nutinka ir taip, jog prisipažinę apie tai žmonės netenka savo darbų, yra pajuokiami, prieš juos naudojamas smurtas. Vienas paskutinių per visą Lietuvą nuvilnijusių incidentų nutiko Kaune šiuolaikinės muzikos apdovanojimu

„M.A.M.A“ metu, kai išėjęs LGBT narys turėjo įteikti apdovanojimą, o salėje pasigirdo švilpimas, pašaipos. Tai parodo, jog mūsų visuomenė yra ne itin tolerantiška. Tačiau džiugu, jog jaunimo tarpe vis daugiau žmonių priima ir nediskriminuoja seksualinių mažumų atstovų, buriasi į draugijas ir skatina visuotinę toleranciją. Nepamirškime, kad mes kiekvienas turime teisę pasirinkti ar mums tai patinka ar ne, tačiau svarbiausia tarpusavio pagarba.

Taigi, remdamiesi savo išdėstytais pavyzdžiais, galime teigti, jog Humanizmo idėjos yra neužmirštos ir puoselėjamos tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje. Manome, jog dėl istorijoje susiklosčiusių karų ir ideologijų susidūrimų šis procesas kurį laiką patyrė stagnaciją, tačiau dabar pradeda atsigaivinti. Norėtume tikėti, kad

ateityje žmogaus teisių, laisvių ir lygybės klausimai nebebus aktualūs, nes žmonių moralė ir tolerancija tobulės. Siūlome nepamiršti, jog viskas prasideda nuo mūsų pačių – jei netylėsime, pranešime, padėsime ir viešai kalbėsime apie mus supančias problemas bei ieškosime būdų joms išspręsti, situacija tik gerės. Anot Horacijaus – „Aequam mentem in arduis servare mentem“, t.y. „Nepamirškite sunkiomis aplinkybėmis išsaugoti blaivų protą“. Nepasiduokite masinei madai ir išlikite žmoniškais, nesielkime taip, kaip nenorėtume, jog su mumis būtų elgiamasi.

Šaltiniai

<http://www.humanistinedagogika.lt/>

<http://www.socmin.lt/lt/moteru-ir-vyru-lygybe.html>

<http://lt.wikipedia.org/wiki/Humanizmas>.

Tradicija, lytis ir kitoniškumas

Šios trys sąvokos dabartinėje visuomenėje sukelia bene daugiausiai diskusijų ir yra aktualesnės nei bet kada anksčiau. Senosios tradicijos, religija, konservatyvus požiūris nuolat priešinasi novatyvioms idėjoms, kitokiam, netradiciniam gyvenimo būdui ir besikeičiančiai lygybės, liberalumo sampratai.

Keletą etinių problemų, susijusių su žmogaus prigimtiniu išskirtinumu apžvelgsime plačiau. Visi naujagimiai gimsta visuomenėje, kuri dažniausiai turi aiškias savo tradicijas. Taigi, ką tik gimęs kūdikis negali pasirinkti, kas ir kaip tradiciškas jis bus. Esame įpratę, kad visi naujagimiai gimsta turėdami aiškiai išreiktą vieną ar kitą lytį. Dar nėštumo metu dažnai naujieji tėvai stengiasi visais būdais sužinoti savo vaiko lytį, tačiau retas žino, kad, priklausomai nuo gimusių kūdikių skaičiaus, per metus Lietuvoje gimsta nuo penkių iki dešimties interseksualių* kūdikių, t.y. kūdikių be aiškios lyties. Mūsų visuomenėje, kurioje esame įpratę, kad visi kūdikiai gimsta būdami mergaitėmis arba berniukais, jie yra kiek kitokie iki to momento, kada bus apsisptęta kuri lytis bus išreikšta. Tačiau, kodėl interseksualių kūdikių tėvai skuba priimti sprendimą, kurią lytį įgis jų atžala? Kur jie skuba ir nuo ko bėga? Taip, jiems neramu, kad jų vaikas sunkiau pritaps būryje vienmečių, tokia žinia gali išeiti už šeimos ribų ir pan.

Taip gimsta cikliškumas – su bet kokia problema gimusio vaiko tėvai stengsis padėti jam pritapti (šiuo atveju, kuo skubiau apsispręs dėl vaiko lyties keitimo operacijos), kad likusi tradicinė visuomenės dalis net neįtartų, kad tokia problema egzistuoja. Tokios, kiek neįprastos ir kategoriškos nuostatos visuomenėje vyrauja ir kitokių prigimtinių žmogaus (neretai nuo paties žmogaus nepriklausančių) savybių atžvilgiu, pvz. homoseksualumo. Istorijos eigoje rastume ne vieną pavyzdį, kuomet tradicinės nuostatos priešinasi moralei. Pavyzdžiui, Indijoje buvo laikas, kuomet mergaitės gimimas šeimoje buvo laikomas Dievo bausme arba Hitlerio siekiai apvalyti visuomenę (naikinant silpnuosius, negalią turinčius). Ar tai neskamba ciniškai? Kaip žmogui, kuris gimė su tam tikra problema (liga, netradicine pasaulėjauta ar fiziniu išskirtinumu) kovoti su tokia gausia tradicijoms pasišventusių žmonių minia? Kuo jie skiriasi, jei tai taip pat nebuvo jų valia kokiais gimti? Kad ir kokie skirtingi gimtume, užaugtume, subręstume, visi turime teisę į Žmogaus teisių deklaracijoje deklaruojamas teises: teisę į gyvybę, orumą, šeimą, pilnavertį gyvenimą bei visas kitas teises, laisves ir pareigas, numatytas įstatymų. Tačiau to, ką galvojame, negali nulemti jokie įstatymai. Neretai žmogaus mintys, virstančios žodžiais, smerkiančiais žvilgsniais, kandžiomis replikomis sukelia ir didesnius konfliktus. Staiga tai, kad tu esi daugiau kitoks negu kiti, tampa priežastimi būti atstumtuoju ar net tuo, kuris patiria patyčias, pažeminimą ir kitą psichologinį arba net fizinį smurtą. Kas nustatė, kiek kitoks gali būti ar turi teisę būti kitokiu? Kas nubrėžė ribas, už kurių nevalia išeiti?

”Mano kūnas - politinio mūšio laukas.

Tai – karo vieta: mirties ir kančių, triumfo ir pergalės, naikinimo ir atkūrimo, kraujo, ašarų bei prakaito.

Tai vieta, kur prisiminimai suranda savo egzistavimo prasmę.

Tai vieta, kur žmonės atmeta visus draudimus tam, kad surastų tai, kas egzistuoja juose pačiuose.

Tai vieta, kur vystymasis dėvi masinio naikinimo kaukę.

Tai iššūkis. Kai būsi pasiruošęs kovoti, karo laukas tavęs lauks“. Agnostic Zetetic

Juk žmogus gimsta ne tam, kad kariautų ar būtų karo priežastimi. Žmogus gimsta tam, kad gyventų, nepaisant to, kokių jis pažiūrų, kur gyvena, kokios jo tradicijos, kokia jo lytis ar išvaizda. Gimdamas, be Konstitucijoje numatytų teisių, laisvių ir pareigų, kiekvienas turi dar kai ką to paties, ką ir visi kiti – jausmus, mintis, savąjį AŠ. Žmogaus kūnas nėra priemonė pritapti, sužavėti kitą žmogų. Jo kūnas jam – būdas atskleisti savo asmenybę, kurti, siekti svajonių, gyventi. Supratę, kad kūnas tėra laikinas ir trapus įrankis, minčių ir jausmų indas, bandome jį maksimaliai teisingai pripildyti. Turime suvokti, kad kiekvienas

žmogus yra atskira daugybės jam būdingų bruožų visuma. Drąsus žmogus, nebijantis tradicinių klišių, kaip ir drąsi visuomenė, kitus žmonės priima besąlygiškai ir net nebando nerimauti dėl to, kad kažkuris iš šalia esančių yra ne toks. Visi mes ne tokie. Visi mes turime trūkumų, iš kurių dažniausiai pastebima būna išvaizda, kuri, kaip jau buvo paminėta, yra be galo trapi ir laikina. Neretai „tradiciniai“ trūkumai tampa neįkainojamais privalumais. Kiekvienas sąmoningas, mąstantis žmogus kovoja už savojo originalaus „aš“ išsaugojimą. Toks žmogus dažniausiai nepritampa arba nepaklūsta tradicijų diktuojamoms sąlygoms. Pavyzdžiui, kokią nors negalią turintis žmogus. Tradiciškai manoma, kad jis turi susitaikyti su savo neįgalumu ir su juo „susigyventi“, t.y. gyventi taip, kaip turėtų gyventi neįgalus žmogus. Tačiau šiuolaikinis žmogus nebenori gyventi pagal kitų sukurtas taisykles, susidariusius stereotipus. Jis nenori tiesiog būti. Kiekvienas žmogus nori prasmingai būti, gyventi, kurti, įrodyti, suteikti savo gyvenimui prasmę ir palikti savo pėdsaką gyvenime. Puikūs gyvi pavyzdžiai yra Stephen Hawking ir Nicholas James Vujicic. Stephen Hawking buvo diagnozuota ALS – liga, kuri dažniausiai suparalyžuoja ne tik žmogaus kūną, bet ir visą jo gyvenimą, o Nicholas James Vujicic gimė su tetra-amelia sindromu, dėl kurio neturi nei rankų, nei kojų. Nepaisant didelių sveikatos problemų, šie žmonės ne tik yra daug pasiekę mokslo, karjeros srityje, bet ir yra įkvėpimas milijonams žmonių visame pasaulyje.

Taigi, apibendrinant, kas iš tiesų lemia mūsų išskirtinumą, kuri iš dalies pasirenkame patys? Ar kada susimąstėte, kokio dydžio yra žmogaus protas, kur yra mintys ir kiek jos sveria? Juk žmogaus protas yra toks didis, kad jo neišmatuosi. Jis neturi ribų, jis yra visur (tarsi pats Dievas, ar ne?).

O žmogaus kūnas? Jis toks menkas. Jis telpa vos į keletą matmenų. Jis gali keistis ar net tu pats jį gali keisti, kaip tik tu nori. Tik mintys, užpildančios kiekvieno mūsų žemišką kūną, kad ir kokios jos bebūtų, visada išlieka savitos nepaisant tradicijų, lyties ar kitoniškumo.

Literatūra

- 1.Lietuvos Respublikos konstitucija;
- 2.Swarup V. Lūšnynų milijonierius;
- 3.<http://www.15min.lt/zmones/naujiena/gyvenimo-skonis/grozis/nei-moteris-nei-vyras-trecioji-lytis-53-204109>;
- 4.http://lt.wikipedia.org/wiki/Stephen_Hawking;
- 5.http://en.wikipedia.org/wiki/Nick_Vujicic.

*Lina Brauklyienė, tikybos ir etikos vyresnioji mokytoja
Marijampolės Sūduvos gimnazija*

Lytiškumo ir šeimos klausimai vertybių kaitos kontekste

Gyvename globalizacijos laikais, kai keičiasi asmens vertybiniai santykiai su pasauliu, ryškėja tokios globalios tendencijos kaip individualizmas, susvetimėjimas, pastangos išsivaduoti iš tradicinių, bendruomeninių, šeiminių, pilietinių, konfesinių priklausomybių. Postmoderniai visuomenei būdingas ne tik stulbinantis technologijų išsivystymas su be galo intensyviu informacijos srautu, bet ir vienos tiesos bei autoritetų atsisakymas, atsiskyrimas nuo moralės šaltinių, nuolatinis poreikis prisitaikyti ir keistis. Vyksta ir vertybių kaita. Nemažai diskutuojama dėl dorovinių vertybių, išreiškiančių asmens gėrio sampratą, reguliuojančių jo gyvenimą. Sparčiai plinta moralinio reliatyvizmo idėja, įtvirtinančios nevienalytį požiūrį į dorovinių vertybių statusą. Bendriausiai šiuolaikinę etiką galima apibūdinti kaip reliatyvistinę etiką (L. Duoblienė, 2006). Tačiau vertybių kaita nėra labai sparti, vis dar svarbios su šeima, meile, lytiškumu

susijusios vertybės. Lietuvos mokyklose atlikti tyrimai (V.Aramavičiūtė, 2005) – pagal M. Rokeach metodiką buvo nustatomas vertybių svarbumo pripažinimo rangas su 18 terminalinių (galutinių, tikslinių) ir instrumentinių (padedančių įkūnyti terminalines) vertybių. Šie tyrimai parodė, kad vyresnių ir jaunesnių paauglių tarpe daugiausia pripažįstama brandi meilė, laiminga šeima, tikra draugystė, laisvė, o iš instrumentinių – atsakingumas, sąžiningumas, altruizmas, jautrumas. Beje, mažai dėmesio skiriama pilietiškumui, lygybei, demokratiškumui, kūrybiškumui, tolerancijai, kurios laikomos prioritetinėmis švietimo strategijose. Dar sudėtingiau pasirodė su vertybių internalizacija įsisavinimu.

Lietuvos mokyklose vaikų ir jaunimo lytiškumo ugdymas derinamas su rengimu šeimai pagal integruotą programą (S.Ustilaitė, 2008), kurios principas yra holistinis (visą asmenybę apimantis), tačiau ryškėja ir kitokios – lytinio švietimo tendencijos, dėl kurių vyksta daug diskusijų. Lytinio švietimo programos susijusios su tokiu reiškiniu kaip seksualinė revoliucija, kilusi Vakarų šalyse XX a. septintajame dešimtmetyje, kai atsirado hormoninė kontracepcija. Filosofinės ir etinės jos šaknys yra hedonizmas, froidizmas, feminizmas ir marksizmas (V. Žemaitis, 2005). Svarbiausias principas – su lytiškumu susiję malonumai atskiriami nuo prokreacijos (giminės pratęsimo). Lytiškumas traktuojamas kaip pasirenkamas dalykas: šalia biologinės, įgimtos lyties sampratos atsirado socialinės, pasirenkamos lyties (gender) sąvoka. Europos Sąjungoje išryškėjo „gender mainstreaming“ (1999 m.) politinė strategija, kuri siekia lyčių lygybės, tolerancijos, antidiskriminacijos dėl lytiškumo. Seksualinės revoliucijos rezultatai jau išryškėjo daugelyje Vakarų šalių: sumažėjęs gimstamumas su visuomenės senėjimo tendencija ir didėjančiu eutanazijos poreikiu, skyrybų ir gyvenimo nesusituokus gausėjimas, homoseksualių porų su įvaikinimo poreikiu paplitimas. Tai iššūkis tradicinėms šeimos vertybėms ir judaistinei–krikščioniškai moralinei tradicijai, kuri ilgą laiką vyravo Europoje ir apskritai Vakarų kultūroje. Kai kuriose šalyse tėvai priešinosi lytinio švietimo programoms mokyklose, nes tai neatitinka jų šeimos vertybinių ir moralinių nuostatų (G.Kuby, 2014). JAV plinta namų mokymas. Dėl to vyksta diskusijos politiniame ir visuomeniniame lygmenyje, kartais gana audringai ir su kaltinimais homofobija, fanatizmu, diskriminacija iš vienos pusės ir pavojingų tendencijų grėsme (šeimos irimo, pornografijos, pedofilijos) iš kitos pusės.

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose jau įsigalėjo tradicija siūlyti ugdomajam pačiam ieškoti atsakymo į jam iškilusias etines dilemas. Ją išplėtojo J.Baranova, parengusi daug mokymo priemonių, kai moralė kuriama sokratiškojo pažinimo būdu per dialogą, refleksiją, empatijos skatinimą, taip pat per kritinį mąstymą. (L.Duoblienė, 2007). Amerikos mokyklose dorinis ugdymas grindžiamas charakterio ugdymo modeliais. P.Kreeft siūlo grįžti prie Aristotelio pateiktų dorybių, vadovautis I.Kanto etika. Nereikėtų pamiršti ir krikščioniškos etikos. Katalikų bažnyčia taip pat turi aiškią ir tvirtą poziciją moraliniais klausimais, kurią verta panagrinėti. Labai vertingas galėtų būti šeimos ir mokyklos bendradarbiavimas šioje srityje.

Literatūra

1. Aramavičiūtė V. Auklėjimas ir asmenybės dvasinė branda. - Vilnius: Gimtasis žodis, 2005
2. Aramavičiūtė V., Martišauskienė E. Vertybės: švietimo strategijos ir realybė. - Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009
3. Duoblienė L. Šiuolaikinė ugdymo filosofija. - Vilnius: Tyto alba, 2006
4. Mac Intyre A. Trumpa etikos istorija. - Vilnius: Charibdė, 2000
5. Ustilaitė S. Lytiškumo ugdymas. - Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008
6. Williams B. Etika ir filosofijos ribos. - Vilnius: Dialogo kultūros institutas, 2004
7. Žemaitis V. Šeimos etika. - Vilnius: Rosma, 2005

Jovita Slučkaitė, Mindaugas Stanius

Kauno Antano Smetonos gimnazija

Inga Rakauskienė, etikos mokytoja metodininkė

Laima Gečiauskienė, etikos mokytoja metodininkė

Iлона Jurevičiūtė, tikybos mokytoja metodininkė

Gimnaziją lankančių ir pataisos namuose bausmę atliekančių

16–18 metų jaunuolių požiūriai į vertybes

Vyresniųjų klasių mokiniai ruošiasi sudėtingam ir atsakingam suaugusiojo gyvenimui. Kaip taisyklė šis periodas tenka vėlyvajai paauglystei. Šis laikotarpis gana dažnai yra vadinamas sunkiu, pereinamuoju, problemišku, konfliktišku audrų ir stresų laikotarpiu. Paauglystėje žmogus yra ypač jautrus permainingoms, žmonių įtakoms bei kitiems aplinkos faktoriams, nes šiame raidos etape yra labai svarbi ego tapatybė, nepriklausomybė ir savarankiškumas.

Pasak daugelio psichologų paauglystės tarpsnio raidos uždaviniai yra brandesnių santykių su aplinkiniais kūrimas. Šiuo laikotarpiu paaugliams tenka apsispręsti kas jiems yra svarbu, tenka dažnai keisti požiūrį į kai kuriuos dalykus, atitinkamai keičiasi ir jų vertybės ir vertybinės orientacijos.

Aptariant vertybių vietą ugdymo procese, kyla nemažai klausimų: kokie veiksniai lemia vertybių sistemą, kas ją sudaro, ar ji savaime susiformuoja, ar reikia mokyklos pastangų. Šeima kartu su mokykla visada buvo laikoma viena iš svarbiausių institucijų, iš kartos į kartą perduodančių istoriškai susiformavusią vertybių sistemą.

Kokiu būdu žmoguje atsiranda vertybinės orientacijos? Vertybinės orientacijos gali formotis šeimos, bendraamžių, mokyklos įtakoje. Lietuvos gyventojų apklausos parodė, kad labiausiai žmonės dar pasitiki savo šeima. Nors šeima Lietuvoje taip pat išgyvena krizę, ji tebėra rimčiausias auklėjimo ir vertybių bastionas, nes kaip tik čia patiriama daugiausiai saugumo, pasitikėjimo, tenkinami svarbiausi jos narių poreikiai. O jau kokios vertybės deklaruojamos, priklauso nuo pačios šeimos. Šeima atlieka empirinę funkciją – vaikas joje susikuria savotišką šeimos modelį, kuriuo daugiau mažiau remiasi ateityje. Ir galutinė ankstyvosios aplinkos įtaka, tėvų auklėjimo sėkmė ar nesėkmė pasirodo daugiau mažiau po dešimties ar net dvidešimties metų. Ganėtinai įdomus yra V. Legkausko pastebėjimas, kad elgesys ir vertybinės orientacijos turėtų būti formuojamos skatinant, nes vaikai linkę kartoti tėvų elgesį. Norint vaikui įdiegti pagrindines ir svarbiausias vertybines orientacijas, reikia nuolatos skatinti elgtis gerai. Tačiau taip pat svarbus tinkamo autoriteto buvimas ir patrauklių šaltinių, pavyzdžių ir net tinkamos socialinės, bei kultūrinės aplinkos įtakos. Jaunimas turi augti dvasingas, jautrus, sąžiningas, teisingas, gailėstingas. Turi būti išugdytas supratimas apie gerį ir blogį, kad jaunas žmogus, tapdamas savarankišku, galėtų pasirinkti ką vertinti teigiamai ir ko vengti. (J. Pikūnas “Asmenybės vystymasis: kelias į savęs atradimą”, Vilnius. 2000).

Labai svarbu, kad ir mokykla, kaip institucija, nukreiptų jaunuolį tinkama linkme, neleistų, kad jam darytų blogą įtaką bendraminčiai, draugai ar kitos grupės. Be abejo, yra atvejų kai bendraamžiai nukreipdavo tinkama linkme, įdiegdami naujų, teigiamų vertybių.

Bet ne visada vertybinės orientacijos formuojasi paminėtų veiksnių įtakoje. Vertybinės orientacijos formuojasi ir asmeninės patirties keliu, suprantant savo poreikius ir lyginant juos su aplinkos objektais. Vyresnės kartos žmonių tarpe vyrauja tokia nuomonė, kad šiuolaikinis jaunimas gyvena tik vedamas materialinių paskatų ir kad jiems nerūpi jokie doroviniai, dvasiniai principai. Daugeliu atvejų nukrypusį nuo normų elgesį, poelgius ar veiksmus mes linkę paaiškinti „neteisinga“ vertybių orientacijų sistema. Jei žmogui neegzistuoja tokios vertybinės orientacijos, kaip draugystė, jis ir elgsis atitinkamai su draugais, nevertindamas jų. Jei asmeniui vertybė egzistuoja – tai dar nereiškia, kad jis elgsis vedamas jos. Ją vertinti gali labai žemai, nes jam gali vyrauti kitokios vertybės, svarbesnes. (Леонтьев Д.А. Методика изучения ценностных ориентаций. Смысл 1992).

Kai vertybinė orientacija neatlieka elgesio reguliavimo funkcijos, kai pavyzdžiui, žmogus nereaguoja į plėšimą, vagystę ar smurtą, tol, kol pats nenukenčia, socialinį elgesį pradeda reguliuoti individualus egoistinis ego. Žmogaus pozicija tampa tokia: į formaliai pripažįstamų tam tikrų vertybių pažeidimą reaguoti tik tada, kai tie pažeidimai turi reikšmės mano paties interesams ir ambicijoms. Imama samprotauti taip: „Sutinku, kad tai negerai, bet kol aš pats su šiais dalykais nesusidūriau, jie man nerūpi.“ Tai – egocentrinė orientacija. (Vosyliūtė A. Jaunimo vertybinės orientacijos. Vilnius. 2003).

Ypač paauglystėje išsūkis ar grėsmė vertybinei orientacijai reiškia grėsmę asmenybės ego. Dėl šios priežasties vertybinės orientacijos yra ginamos. Pažeidimas ar nepaisymas sukelia giluminę nesaugią būseną. Reiškiny, kai vertybės netenka savosios reikšmės, vadinamas vertybių devalvacija ar nuvertinimu. Devalvacija, atramos taško netekimas gali iškreipti paauglių veiklą, požiūrį į gyvenimą, kas gali turėti neigiamų pasekmių, tokių kaip paauglių nusikalstamumas.

Šiuolaikinis gyvenimas suteikia labai daug galimybių pasirinkimui, tuo pačiu supainiodamas žmogų, o ypatingai jauną besivystančią asmenybę. Jauno žmogaus vertybių sistemoje, per paskutinius dešimtmečius, įvyko labai žymūs pokyčiai. Visų pirma socialinio gyvenimo sferoje: sumažėjo šeimos įtaka, išaugo skyrybų skaičius. Masinių informacijos priemonių vystymasis mažina bendravimą šeimoje, skatina žmones orientuotis į naujas vertybes, keičia įprasto, tradicinio elgesio modelį. Be to, mes gyvename postmoderniais laikais, kuriems būdingas orientavimasis į pliuralizmą – nuomonių bei vertybių įvairovę, todėl nelengva rasti visiems bendrų vertybių, vyksta dideli pokyčiai, išskyla naujų problemų. Padidėjęs mobilumas, nauji įgūdžiai gali sąlygoti naujų vertybinių orientacijų formavimąsi. (Čiužas A. Akademinis jaunimas: gyvenimo būdas ir vertybės. VPU. Vilnius. 2005) Mokyklose platinami ir vartojami narkotikai, plėšikaujama, nemažai amoralaus elgesio faktų. Akivaizdžios mokinių apatijos, hedonizmo apraiškos, akivaizdus idealų nepripažinimas. Mūsų manymu ši tema yra labai aktuali, nes šiuolaikinis pasaulis labai permainingas, o su juo keičiasi vertybinės orientacijos ir jų sistemos. Todėl labai įdomu yra ištirti kokios yra šiuolaikinio jaunimo besimokančio bendrojo ugdymo mokykloje ir delinkventinio elgesio jaunuolių vertybinės orientacijos, kaip jos įtakoja elgesį. Ypač atsižvelgiant į tai, kad tokių tyrimų yra atlikta nedaug.

Pagrindiniai žodžiai: vertybė, vertybinė orientacija, terminalinės ir instrumentinės vertybės.

Hipotezės:

1. Skirtingose, pagal elgesį sudarytose moksleivių grupėse (gimnaziją lankančių ir pataisos namuose bausmę atliekančių 16–18 metų jaunuolių), dominuoja skirtingos vertybinės orientacijos, kuriomis galima paaiškinti vienokį ar kitokį jų elgesį.
2. Jaunuolių besimokančių gimnazijoje ir atliekančių bausmę pataisos namuose vertybinių orientacijų struktūra priklauso nuo šeimos sudėties.

Tyrimo tikslas:

Tyrimo eigoje siekta išsiaiškinti, kurios vertybės yra svarbesnės 16–18 metų jaunuoliams besimokantiems bendrojo ugdymo mokykloje ir atliekantiems bausmę pataisos namuose, jų vertybių esmės suvokimą, bei vertybinių orientacijų skirtumus priklausomai nuo jų elgsenos.

Uždaviniai:

1. Nustatyti vyresniojo mokyklinio amžiaus (16–18 metų) jaunuolių vertybinių orientacijų struktūrą.
2. Nustatyti gimnaziją lankančių ir pataisos namuose bausmę atliekančių jaunuolių vertybinių orientacijų skirtumus.

3. Nustatyti gimnaziją lankančių ir pataisos namuose bausmę atliekančių jaunuolių vertybių prasmės suvokimo gilumą.

4. Nustatyti moksleivių vertybinių orientacijų priklausomybę nuo elgesio ir šeimos sudėties.

Tyrimo metodai:

Lyginamoji analizė, interpretavimas, apibendrinimas, vertinimas.

Empirinis – adaptuota M. Rokeach'o vertybinių nuostatų tyrimo metodika.

Statistinis – procentinis pasiskirstymas.

Tyrimo metodika/tyrimo eiga:

Tyrimas buvo atliktas Kauno Antano Smetonos gimnazijoje ir Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriaus – pataisos namų „Aitvaro“ mokykloje. Tyrimas praveistas su mokyklų direktorių leidimu. Tyrimo dalyvavo 10–11 klasių moksleiviai. Respondentams atrinkti buvo taikoma atsitiktinė atranka, tačiau atsižvelgiama, kad respondentai atitiktų reikiamą amžiaus kategoriją ir vienodą vaikinių besimokančių gimnazijoje ir Kauno pataisos namuose skaičių. Atrankos imtis – 100 respondentų: 50 jaunuolių iš Antano Smetonos gimnazijos ir 50 jaunuolių iš Kauno pataisos namų. Apklausa buvo vykdoma atskirai kiekvienai klasei ir trukdavo vidutiniškai 40 minučių. Tyrimo pradžioje kiekvienas respondentas gavo vertybių sąrašą, kurį užpildė asmeniškai. Šiame tyrime, duomenų surinkimui, buvo naudojamas anketinės apklausos metodas ir adaptuota M. Rokeach vertybių tyrimo metodika. Tyrimui sudarytas 51 vertybių sąrašas, įtraukiant 18 krikščioniškų vertybių, kurias prijungėme papildomai. Instrukcija tiriamiesiems: išrinkite dešimt jums svarbių vertybių ir suranguokite pagal pirmaeilumą, priskiriant joms rangą nuo 1 iki 10, atsižvelgiant į vertybių svarbumo pripažinimo laipsnį.

Kitą tyrimo metodikos dalį sudarė klausimai siekiant nustatyti kaip jaunuoliai suvokia šių vertybių esmę. Juk esmės suvokimas parodo ir jų sąmoningumą, skatina praktinį vertybių realizavimą. Vertinimo kriterijumi pasirinktas vertybių prasmės suvokimo gilumas. Jei tiriamasis, apibūdindamas vertybę, orientavosi į savo ir kito dvasinę gerovę, - suvokimas labai gilus – [5]; jei siekė tik savo asmeninės gerovės, manydamas, kad vertybė padeda tapti brandesne asmenybe (išskleisti save, pažinti, realizuoti) – gilus [4]; jei siekė savo asmeninės gerovės, o vertybei priskyrė hedonistinę ir utilitarinę prasmę (man patiktą, būtų linksmiau, įdomiau, maloniau ar patogiau) – nelabai gilus [3]; kai pabrėžia tikrai vertybės svarbą ar nesvarbumą, bet jos nepagrindžia – negilus [2]; nieko nepasako apie vertybių svarbumą ar klaidingai jas interpretuoja – klaidingas [1]. Tiriamųjų buvo prašyta paaiškinti, kodėl vienas grupės vertybes jie laiko svarbiausiomis, o kitas – mažiau svarbiomis.

Rezultatų aptarimas:

Atlikus tyrimą, duomenys suvedami į lenteles arba pateikiami grafikuose. Vadovaujantis vienu iš uždavinių, 1 lentelėje pateikiami duomenys, kaip vaikinai išrinko iš 51 vertybės 10 ir pastarąsias surašė pagal svarbą (nuo svarbiausios iki mažiausiai svarbios). Taip pat 2 lentelėje pateiktas vertybių prasmės suvokimo įvertinimo vidurkis. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad vienos iš svarbiausių vertybių gimnaziją lankantiems vaikinams tai – brandi meilė, laiminga šeima, sveikata, tikra draugystė, išmintis, laisvė, aktyvus gyvenimas, malonumai, linksmumas, sąžiningumas. Kauno pataisos namuose atliekantiems bausmę besimokantiems jaunuoliams svarbiausiomis vertybinėmis buvo įvardintos tokios, kaip laisvė, laiminga šeima, sveikata, tikra draugystė, aktyvus gyvenimas, savigarba, malonumai, patogus gyvenimas, mandagumas, drąsa.

**Pataisos namų
vaikinių atsakymai:**

1. LAISVĖ
2. LAIMINGA ŠEIMA
3. SVEIKATA
4. TIKRA DRAUGYSTĖ
5. AKTYVUS GYVENIMAS
6. SAVIGARBA
7. MALONUMAI
8. PATOGUS GYVENIMAS
9. MANDAGUMAS
10. DRĄSA

**Antano Smetonos gimnazijos
vaikinių atsakymai:**

1. BRANDI MEILĖ
2. LAIMINGA ŠEIMA
3. SVEIKATA
4. TIKRA DRAUGYSTĖ
5. IŠMINTIS
6. LAISVĖ
7. AKTYVUS GYVENIMAS
8. MALONUMAI
9. LINKSMUMAS
10. SAŽININGUMAS

1pav. Kurios vertybės Jums yra svarbiausios?

Iš tyrimo matyti, kad vyresniųjų klasių vaikinai yra orientuoti į daugmaž panašias vertybes. Tik šiek tiek skiriasi prioritetų eiliškumas. Laiminga šeima, sveikata, tikra draugystė, laisvė ir aktyvus gyvenimas jaunuoliams yra vienodai svarbios vertybės.

Taip pat buvo išsiaiškinta, kokios vertybinės orientacijos gimnazijoje ir pataisos namuose besimokančių vaikinių tarpe yra mažiausiai jiems reikšmingos. Gimnazijoje besimokantys jaunuoliai mažiausiai vertina tokias krikščioniškas vertybes, kaip: romumas, nuolankumas, skaistumas, pamaldumas, auka. Pataisos namų vaikinai nevertina kūrybos, romumo, kuklumo, pažinimo, skaistumo, pamaldumo, altruizmo. Mažiausiai svarbia vertybe abiejų grupių respondentai laiko paklusnumą ir taikingumą, neretai interpretuojamą kaip žmogų nuasmeninantį nusižeminimą, neįžvelgiant jame slypinčios autentiškos žmogaus dvasinio gyvenimo laikysenos išraiškos.

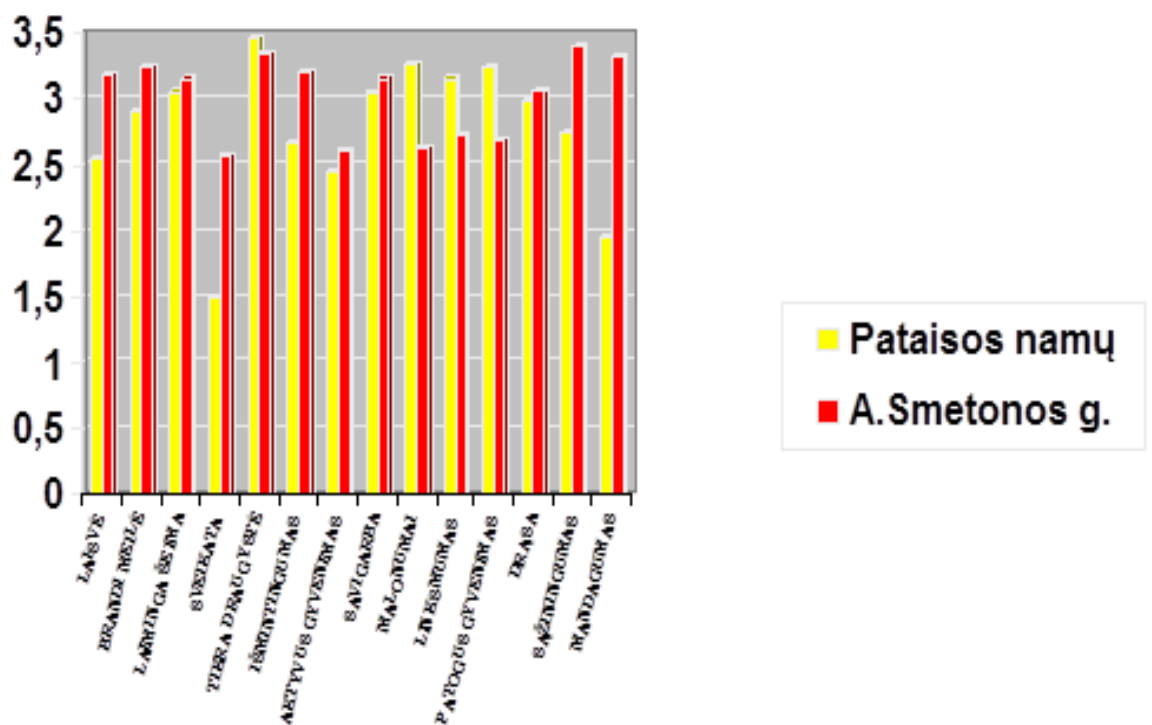
Taip pat tyrimo metu buvo svarbu palyginti ar skiriasi gimnazijoje ir pataisos namuose besimokančių vaikinių vertybinių orientacijų struktūra ir tarp kokių vertybinių orientacijų yra reikšmingi skirtumai. Gimnaziją lankantys vaikinai išrinko tokias vertybes, kaip brandi meilė, išmintis, linksmumas ir sąžiningumas, o vaikinai iš pataisos namų tuo tarpu išrinko savigarbą, patogų gyvenimą, drąsą. Galima daryti prielaidą, kad nelinkę nusikalsti vaikinai labiau vertina socialines vertybes nei vaikinai iš pataisos namų, kurie daugiau rinkosi hedonistines vertybes. Jiems labai svarbūs yra brandi meilė ir sąžiningumas, kaip vertybinės orientacijos. Todėl vertinant šias vertybes yra reikšmingiausias skirtumas tarp dviejų tiriamųjų grupių. Dorovinės vertybės, sietinos su bendruomenės gyvenimu (altruizmas, auka), taip pat abiem respondentų grupėms, deja, nepatrauklios. Atrodo, kad dominuoja pragmatiniai, hedonistiniai jaunuolių išgyvenimai. Taip pat, remiantis šiais duomenimis, galima prieštarauti tokiai nuostatai, kad šiuolaikiniam jaunimui rūpi tik materialus pasaulis, tai yra pinigai, materialios gerybės. Vertybės, išsidėsčiusios pirmose penkiose vietose nėra susijusios su materialiuoju pasauliu, nors abi tiriamųjų grupės yra orientuotos į malonumus.

Tirtų jaunuolių instrumentinių vertybių pripažinimo pasiskirstymas pagal mokyklos tipą taip pat nedaug skyrėsi. Duomenys parodė, kad gimnazijos auklėtiniai yra linkę daugiau pripažinti linksmumą, sąžiningumą, o pataisos namų – drąsą ir savigarbą.

Nors tyrimo dalyviai buvo vyresniųjų klasių mokiniai, vis dėlto galima teigti, kad jų vertybių hierarchijas veikia tiek bendraamžių grupės, tiek šeima ir artimiausia socialinė aplinka, tiek oficialiai pripažįstamos vertybės, perduodamas per žiniasklaidą ar švietimą. Bet šio amžiaus moksleivių socializacija

nesibaigusi, todėl pasak sociologų ir psichologų, mažai tikėtina, kad moksleiviai turi individualias vertybių hierarchijas. Tokiu atveju tikėtinas tam tikras prisitaikymas, ypač pasirenkant oficialiai skatinamas vertybes.

Tyrimo metu siekta ne tik išsiaiškinti, kurios vertybės jaunuoliams yra svarbesnės, bet ir kaip suvokia šių vertybių esmę. Juk esmės suvokimas parodo ir jų sąmoningumą, skatina praktinį vertybių realizavimą. Vertinimo kriterijumi pasirinktas vertybių prasmės suvokimo gilumas. Jei tiriamasis, apibūdindamas vertybę, orientavosi į savo ir kito dvasinę gerovę, - suvokimas labai gilus – [5]; jei siekė tik savo asmeninės gerovės, manydamas, kad vertybė padeda tapti brandesne asmenybe (išskleisti save, pažinti, realizuoti) – gilus [4]; jei siekė savo asmeninės gerovės, o vertybei priskyrė hedonistinę ir utilitarinę prasmę (man patiktų, būtų linksmiau, įdomiau, maloniau ar patogiau)- nelabai gilus [3]; kai pabrėžia tiktai vertybės svarbą ar nesvarbumą, bet jos nepagrindžia – negilus [2]; nieko nepasako apie vertybių svarbumą ar klaidingai jas interpretuoja – klaidingas [1]. Tiriamųjų buvo prašyta paaiškinti, kodėl vienas grupės vertybes jie laiko svarbiausiomis, o kitas – mažiau svarbiomis. Apibendrinti rezultatai pateikiami 2 paveiksle.

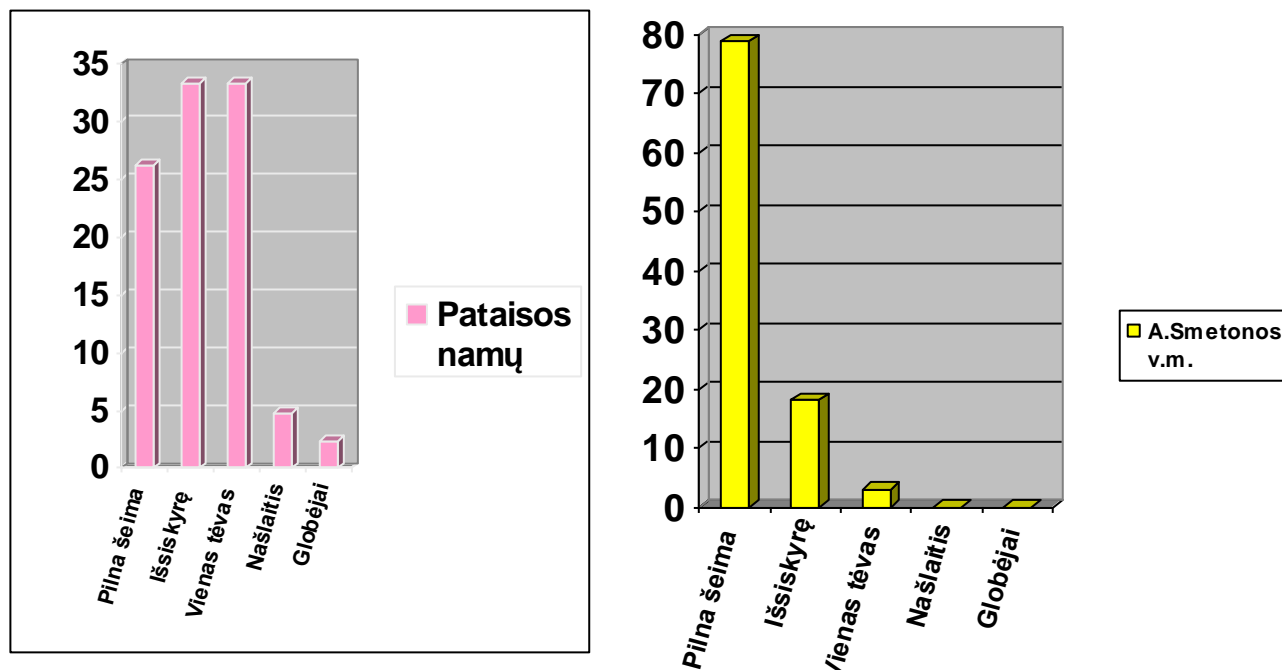

2 pav. Vertybių prasmės suvokimas

Kaip matyti iš rezultatų, bendrojo ugdymo mokykloje besimokantys jaunuoliai giliau suvokė tokių vertybių, kaip laisvė, brandi meilė, laiminga šeima, sveikata, išmintingumas, aktyvus gyvenimas, savigarba, drąsa, sąžiningumas, mandagumas prasmę. Išryškėjo gimnaziją lankančių vaikinių požiūris į socialines vertybes. Galima daryti prielaidą, kad būtent šių labai svarbių socialinių vertybių gilesnis suvokimas įtakoja jaunuolių gerą elgesį. Kita vertus, pataisos namų auklėtinių požiūris į socialines vertybes yra negilus, tačiau jie geriau sugebėjo paaiškinti, kodėl jiems svarbūs malonumai, linksmumas ir patogus gyvenimas. Manytume, kad būtent negilus arba paviršutiniškas socialinių vertybių supratimas daro įtaką delinkventiniam pataisos namuose gyvenančių vaikinių elgesiui.

Gimnaziją lankantys vaikinai dažniau vertybes įvertina trimis balais (41,6%), o vaikinai iš pataisos namų – rečiau (21,%). Galima daryti prielaidą, kad nelinkę nusikalsti vaikinai yra tvirtesnės nuomonės,

vertinant kokios vertybinės orientacijos jiems yra svarbios. Tuo tarpu vaikinai iš Pataisos namų vertindami nebuvo tikri ir dažniausiai (43,5%) naudojo 2 balų vertinimą.

3 pav. Šeimos sudėtis.

Iš 3 lentelės matyti, kad atsakymas į klausimą apie šeimą (pilna šeima, išsiskyre tėvai, gyvena su vienu iš tėvų, našlaitis, gyvena su globėjais), siejasi su daugybe vertybinių orientacijų. 79 % nelinkusių nusikalsti vaikinų gyvena pilnoje šeimoje, 21% gyvena nepilnose šeimose. Tik 26% pataisos namuose atliekančių bausmę vaikinų gyvena su tėvu ir motina, 67% gyvena nepilnoje šeimoje, 7% našlaičiai.

Tokiu būdu pasitvirtina hipotezė, kad vertybinių orientacijų struktūra priklauso nuo šeimos sudėties.

Pažymėtina, kad jaunuoliams reikšmingos tos vertybės, kurios patenkina pragmatinius tikslus, teikia daugiau asmeninio pasitenkinimo. Todėl visuomenei, o kartu ir mokyklai iškyla naujų uždavinių ugdant dorą ir atsakingą pilietį. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2003) tarp svarbiausių švietimo tikslų nurodomi vertybinių orientacijų, kūrybinių gebėjimų ugdymas, tautinės ir etninės, pilietinės bei politinės kultūros perteikimas. Šie tikslai siejami su asmens kompetencijomis, sujungiančiomis žinias, gebėjimus ir vertybines nuostatas. Pastarosios konkretinamos orumu, tolerancija, patriotizmu, jautrumu, sąžiningumu, atsakingumu, kūrybiškumu, sveika gyvensena, savikritiškumu. Vadinasi, pedagogams teks ieškoti kitų mokymosi motyvacijos šaltinių, kad pragmatiniai poreikiai būtų vis labiau saistomi su amžinosiomis vertybėmis, nes jei mokinys neišsiugdo pastarųjų vertybių, tai jų vietą užima „žemesniojo“ lygio asmeninės vertybės. Pedagoginiame procese svarbu suderinti mokyklos tikslus bei mokinių ir tėvų asmenines vertybes. Ugdymas mokykloje iš esmės yra dorovinio pobūdžio: tai supranta tėvai ir visuomenė. Daugelis supranta ir nori, kad mokykla ugdytų mokinius ne tik pažinimo požiūriu, o kartu skiepytų dorovines, socialines vertybes, padėtų mokiniui integruotis į visuomenę. Problema kyla, kai tėvai savo vertybes laiko ne kaip pirmenybės teikimą tam tikriems ugdymo aspektams ar savo požiūri, o kaip tvirtą argumentą, faktą, kaip kitų kėsinimąsi į jų vertybes. Dar didesnė problema – didėjantis skyrybų skaičius, tėvų užimtumas, paliekant

vaikams patiems ieškoti išeičių. Tai rodo, kad ugdymo tikslai, jų prioritetai atsiranda iš mokytojų, mokinių ir tėvų vertybių (Vasiliauskas R. Vertybių ugdymo teoriniai ir praktiniai aspektai. Acta pedagogika Vilnensia, 2005). O šeima ir mokykla turėtų labiau bendradarbiauti – aiškintis vertybes, požiūrius ir ieškoti sąlyčio taškų.

Išvados

1. Iškeltoji hipotezė, kad tarp vertybinių orientacijų ir nusikalstamumo egzistuoja ryšys pasitvirtino. Gauti tyrimo duomenys patvirtina, kad linkę nusikalsti vaikinai yra mažiau orientuoti į sąžiningumą, paklusnumą, o daugiau orientuojasi į malonumus, patogų gyvenimą ir neapgalvotus poelgius. Jaunuolių besimokančių gimnazijoje ir atliekančių bausmę pataisos namuose vertybinės orientacijos jungiasi į skirtingus faktorius, kurie skirtingai gali įtakoti sprendimus ir elgseną.
2. Tyrimo metu buvo išsiaiškinta, kad gimnazijoje ir pataisos namuose besimokančiųjų vertybinių orientacijų prioritetų eiliškumas yra panašus, tai yra moksleiviai yra orientuoti į daugmaž vienodas vertybines orientacijas. Kaip gyvenimo tikslai jaunuolių daugiausiai pripažįstama laisvė, laiminga šeima, sveikata, tikra draugystė, kaip jų siekimo instrumentai – aktyvus gyvenimas, gimnaziją lankančiųjų – sąžiningumas.
3. Tyrimo metu pasitvirtino hipotezė, kad jaunuolių gimnazijoje ir atliekančių bausmę pataisos namuose vertybinių orientacijų struktūra priklauso nuo šeimos sudėties. Dauguma bausmę atliekančių jaunuolių gyvena su vienu iš išsiskyrusių tėvų, su globėjais arba yra našlaičiai.
4. Galima daryti prielaidą, kad būtent negilus arba paviršutiniškas socialinių vertybių supratimas daro įtaką delinkventiniam vaikinų elgesiui.

Darbo rezultatai patvirtina prielaidą, kad vertybinės orientacijos gali įtakoti vyresniojo mokyklinio amžiaus moksleivių sprendimus ir elgseną.

Literatūra

1. Aramavičiūtė V. Ugdymo samprata. Vilnius: VU, 1998.
2. Aramavičiūtė V., Martišauskienė E. Vertybės: švietimo strategijos ir realybė. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2008.
3. Čiužas A. Akademinis jaunimas: gyvenimo būdas ir vertybės. Vilnius: VPU. 2005.
4. Lietuvos švietimo koncepcija. Vilnius: Leidybos centras, 1992.
5. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2003.
6. Pikūnas J. Asmenybės vystymasis: kelias į savęs atradimą. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, 2000.
7. Psichologijos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
8. Purvaneckienė G. Moters klausimas: Lietuvos šeima. Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas. Vilnius, 1998.
9. Suslavičius A., Valickas G. Socialinė psichologija teisėtvarkos darbuotojams. Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1999.
10. Šutinienė I. Jaunimo vertybės. Vertybės permainų metais. Vilnius: LFSI, 1999.
11. Vasiliauskas R. Vertybių ugdymo teoriniai ir praktiniai aspektai. Acta pedagogika Vilnensia, 2005.
12. Vosyliūtė A. Jaunimo vertybinės orientacijos. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, 2003.

Etinis santykis su kitu nelaisvėje (tardymo izoliatoriuje)

Visuomenėje žmogus gyvena aplinkoje atitinkančioje jo poreikius, norus ir galimybes. Visgi ne visi dėl tam tikrų aplinkybių gali pasirinkti gyvenamąją aplinką bei asmenis su kuriais nori komunikuoti. Viena iš priežasčių – padaryta nusikalstama veika už kurią skiriama laisvės apribojimo bausmė. Vienaip ar kitaip toks žmogus peržengia nusistovėjusių vertybių ribas bei valstybės sukurtą funkcionuojančią sistemą. Tarybinės ideologijos požiūriu nusikaltimas buvo svetimas visuomenei, perimtas iš kapitalistinės santvarkos, o E.Durkheimo suformuota Vakarų sociologija ir kriminologija laikėsi pozicijos, kad nusikalstamas elgesys turi būti vertinamas kaip natūrali kiekvienos visuomenės apraiška, kurioje nusikalstantis žmogus nėra atskirtas, o atvirksčiai, tai visuomenė šį elgesį sukūrė ir paskatino (Sakalauskas, 2014). Šiandien visuomenė daugiau laikosi pastarosios pozicijos ir siekia tolimesnės nuteistųjų reintegracijos – pozityvių santykių su kitais, tačiau pateikti duomenys liudija, kad nusikalstama veikla nemažėja.

2008 metais Lietuvoje įkalinimo įstaigose buvo daugiau nei 8 tūkst. nuteistųjų, o apie 900 kalinamųjų įkurdinti tardymo izoliatoriuose iki teismo sprendimo paskelbimo. Vadinasi tokie asmenys yra apgyvendinami naujoje, jų veiksmus koordinuojančioje aplinkoje. Nors pasitaiko ir tokių, kurie pataisos namuose bausmę atlieka ne pirmą kartą.

A.Molčanovo (2015) nuomone bet kuri aplinka vienaip ar kitaip veikia žmogų psichologiškai, nulemia jo psichinę būklę. Bendrai savijautai nemažai įtakos taip pat turi žmogaus charakteris, nuotaika, problemos, finansinė padėtis, santykiai su laisvėje likusia šeima ar draugais ir kt. pažįstamais. Todėl aplinkos poveikis kiekvienam yra individualus ir iki dažnai galo neapibrėžiamas.

Visgi visiems asmenims gyvenantiems įkalinimo įstaigoje būdingas vienas iš svarbiausių aspektų – patekęs į laivės apribojimo įstaigą asmuo tampa izoliuotas, o izoliacija savaime yra didžiulė bausmė, suvaržanti asmens laisvę, apribojanti veiksmus, tačiau bausmė už padarytas nusikalstamas veikas nėra totali izoliacija ir privalu atsižvelgti į tai, kad nuteistieji pradeda naują gyvenimą su čia jau gyvenančiais bei dirbančiais žmonėmis.

Remiantis S.Mesoniene (2009) įkalinimo įstaigose laikomų asmenų skaičius padidėjo beveik 5 procentais, todėl nemažai laisvės atėmimo vietų yra perpildytos. Dėl didelio nuteistųjų skaičiaus kai kuriose laisvės atėmimo vietose iki šiol nėra užtikrinamos tinkamos humanizmo principą ir tarptautinius Lietuvos įsipareigojimus atitinkančios nuteistųjų laikymo sąlygos, taip pat veiksmingas jų resocializacijos procesas, kuris pirmiausia ir vyksta įkalinimo įstaigoje užmezgant socialinius ryšius su kitais. Vadinasi asmuo patekęs į laisvės apribojimo vietą turi integruotis į naują visuomeninę struktūrą ir sukurti naujus komunikacinius ryšius su „kitu“, tuo pačiu pakeisti ir savo asmeninę poziciją, nes pasak J. S.Milio (1995) tai kas liečia patį asmenį gali liesti ir kitus žmones. Nors kitas asmuo neturi teisės kištis į kito laisvę vien tam, kad pagerintų savo buvimo sąlygas, tačiau galima teigti, kad įkalinimo įstaigose pasitaiko gana skirtingų atvejų, todėl iškyla tam tikrų asmenų laisvių apribojimo kitų atžvilgiu problemos bei atitinkamų veikimo ribų nubrėžimas.

Laisvė veikti kitų atžvilgiu yra apribota, nes nuteistieji yra apgyvendinami vienoje patalpoje, kurioje kiekvieno laisvė visą parą bei tuo pačiu valstybės skirtą įkalinimo laikotarpį pastoviai kertasi su kito laisve. Nors siekiama gerinti sąlygas įkalinimo įstaigose, tačiau vienaip ar kitaip visada bus tarpusavio asmenų sąveika, kuri turi vadovautis atitinkamomis taisyklėmis palaikant santykius su kitu. Uždaroje erdvėje santykių esmė įgyja didesnę reikšmę, nes neturint judėjimo ir bendravimo laisvės, gyvenimo kasdienybė tarsi susitraukia. Įkalinimo įstaigoje susiklosčiusius žmonių santykius galima skirstyti:

- nuteistųjų;

- nuteistųjų ir jų artimųjų;
- nuteistųjų ir įstaigos personalo.

Tokie tarpusavio ryšiai atskleidžia etinių moralės normoms neprieštarujančių santykių svarbą. Tačiau G. Sakalausko (2014) teigimu dėl griežto kasdienybės reglamentavimo, per pastovią discipliną siekiant kalinių „pataisymo“, įkalinimo įstaigose patogi erdvė galios santykių nelygybei vyrauti. Vienas iš tokių pavyzdžių tai naujai atvykusių nuteistųjų integravimasis. Pirmiausia jie turi būti budrūs, nes bausmė už taisyklių nesilaikymą kalėjimo erdvėje yra didesnė nei laisvėje. Siekiant išvengti tokių nusižengimų negalima daryti to kas būtų suprantama kaip homoseksualu, bailiu ar moteriška. Taip pat labai svarbu neskusti ir neparodyti jokių silpnumo apraiškų, nepasitikėti bei būti pasirošus kautis. Deja pasitaiko tokių atvejų, kad personalas nemato ar nenori matyti tam tikrų nusižengimų ir „vengia be reikalo lankytis ten, kur verda kasdienis nuteistųjų gyvenimas” (Tereškinas, Petkevičiūtė, 2013).

Tokioje kasdieninėje nuteistųjų rutinoje yra griežta stratifikacija, dažnai vykdoma pasitelkiant rasės, klasės, etniškumo bei lytinės orientacijos veiksnius. Stratifikacija užtikrina įkalinimo įstaigos gyventojų elgesio stabilumą, o siekiant sureguliuoti vidinę kalėjimo tvarką, kuriami įstatymai – zakonai, reglamentuojantys tarpusavio bendravimą, kuris neapsieina bei hierarchijos. Hierarchinėje bei griežtai reguliuojamoje sistemoje smurtauti linke vyrai dažnai įgyja aukštą statusą, o moteriški vyrai – žemą. Todėl galima teigti, kad gyvenimas įkalinimo įstaigoje susideda iš smurto bei hierarchijos varžybų, skirtų įgyti aukštesnį statusą, siekiant palengvinti savo gyvenimą. Tokioje įstaigoje smurtas turi didžiulę reikšmę, nes net 75 proc. vyrų atsiduria kalėjime už smurtinius nusikaltimus, o hierarchinė sistema, jos elementai – kastos bei socialiniai statusai, užtikrina, kad tvarka nebus pažeidžiama, o už bet kokią tvarkos pažeidimą – baudžiama. Nuteistųjų hierarchijoje akivaizdžios trys pakopos, kurios laikosi tik jų būdingų taisyklių:

- valdantieji ir valdomieji, priklausantys normaliųjų kasti;
- atskira vidurinė kasta, siekianti išlikti nepriklausoma ir neutrali;
- engiamieji, priklausantys nuskriaustųjų kasti.

Nors į įkalinimo įstaigas patenka ir jaunesnio amžiaus asmenų, kurie dažnai nebepalaiko kastinių susiskirstymą, visgi dar dominuoja hierarchinė sistema. Iš pateikiamos hierarchijos matyti, kad vyrauja nelygybė bei fizinis, materialinis ar seksualinis išnaudojimas, kuris R. Petkevičiūtės (2010) yra viena svarbiausių galios išraiškų kalėjimo erdvėje (Sabo, Kupers, London 2001). Esant tokioms įtemptoms gyvenimo sąlygoms, monotonijai, griežtoms kalėjimo taisyklėms, fizinės šilumos trūkumui nuteistiesiems ar laukiantiems teismo sprendimo tampa ypač svarbi šeima ir santykiai su artimaisiais, o vienas iš gero gyvenimo objektų – moteris, siejama su šeima, rūpesčiu, šiluma. Moterys, artimi fiziniai ir emociniai santykiai su jomis – kasdienybę praskaidrinančios ir nutylimos, ir įgarsinamos fantazijos. Remiantis atliktu tyrimu moteris tampa savotišku stabdžiu sulaikančiu nuteistuosius nuo kriminalinio elgesio.

Siekdami patenkinti kylančius emocinius ir fiziologinius poreikius nuteistieji ieško artimų santykių. Kaip rodo duomenys 2008 metais vedė 30 kalinių, o Panevėžio moterų pataisos namuose nusprendė ištekti 14 moterų. Lietuvos pataisos namuose ir Lukiškių tardymo izoliatoriuje praėjusiais metais pageidavo tuoktis daugiau kaip 200 nuteistųjų. Tačiau net ir susituokus nėra pakankamai stabilų šeimyninių santykių garanto, tai veikia vienadieniai susitikimai – ilgalaikiai pasimatymai. Tokie susitikimai kai kuriuose pataisos namuose užtrunka dvi paras, kituose – tik vieną. Jei tuokiasi du nuteistieji, nuotaką iš Panevėžio pataisos namų į jaunojo įkalinimo įstaigą lydi konvojus už kurį sumoka jaunųjų artimieji ar draugai.

Santuoka dažnai tampa ne tik socialinių ryšių užpildymas, bet ir vyriškumo įrodymas, kuriam būdingas tvirtumas, dominavimas bei agresyvumas (Messerschmidt, 2004). Vyriškumas įkalinimo įstaigoje/tardymo izoliatoriuje neapsieina be atitinkamo pasipriešinimo įstaigos personalui. Priešiškumas teisinei sistemai bei darbuotojams – vienas iš nuteistuosius vienijantis aspektas. Tačiau tokį priešiškumą jaučia ne tik nuteistieji.

E. Goffmanas atskleidė, kad vyraujauja abipusiai priešiški personalo ir kalinių stereotipai (Sakalauskas, 2014). Nors laikomasi nuomonės, kad demokratinėje, teisinėje bei socialinėje valstybėje

asmuo orumą turi išsaugoti ir įkalinimo įstaigoje, o bausmė – tik socialinių santykių normalizavimo bei stabilizavimo, o ne atpildo ar keršto priemonė, tačiau vienaip ar kitaip pasitaiko skirtingų atvejų rodančių, kad ši riba yra peržengiama tiek kalinių, tiek personalo atžvilgiu.

Įkalinimo įstaigų darbuotojai dažnai patys jaučiasi įkalinti (Lehmann, Greve, 2003), o daugelis tyrimų atskleidžia, kad didžiausią stresą darbe sukelia bloga darbuotojų ir vadovybės santykių atmosfera (Lehmann, Greve, 2003), kuri atsiliepia darbuotojų ir kalinių santykiams:

- stengiasi nesigilinti į nuteistųjų problemas, atsiriboti;
- vertina ironiškai su išankstiniu nepasitikėjimu;
- prisitaiko prie jų požiūriu nelogiškų teisės nuostatų ar vadovų sprendimų;
- nebevertina savo darbo, kylančių problemų bei nesitiki, kad jos gali būti išspręstos;
- ima pesimistiškai vertinti savo darbo perspektyvas ir pan. (Sakalauskas, 2014).

Tuo tarpu taip pat pastebimas negatyvus ir nuteistųjų personalo vertinimas bei jį lemiantys veiksniai:

- patirtas ir subjektyviai suvokto (ne)teisingumas, įvykdytas jų atžvilgiu;
- sugebėjimas prisitaikyti prie naujų sąlygų;
- sugebėjimas bendrauti ir užmegzti naujus socialinius ryšius;
- planuojamos ateities perspektyvos;
- kalinimo ir gyvenimo sąlygos;
- santykiai su artimaisiais;
- asmeninės savijautos, sveikatos bei savęs vertinimas;
- požiūris į kitus nuteistuosius;
- prasmingos veiklos įkalinimo įstaigoje galimybių ir kt.

Čia paminėtų ir daugelis kitų veiksnių nulemia tarpusavio santykius tarp nuteistųjų ir darbuotojų, tačiau santykius dar paaštrina ir nuobaudų skyrimo tvarka bei tarpusavio skundimo sindromas, t.y. kaliniai bei darbuotojai linkę skusti priešininkų stovyklas už menkiausius nusižengimus. Vadovaujantis tyrimais kylančios problemos susijusios su taisyklių laikymusi. Net 26,7% įkalintų asmenų Lietuvos įkalinimo įstaigose beveik kasdien turėjo problemų dėl taisyklių laikymosi, o beveik 50% kalinių buvo nuolatinio konflikto su administracija ir personalu būsenoje. 60% manė, kad dažniausiai problemų kyla dėl darbuotojų priekabiavimo/netinkamo elgesio, ir tik 15% dažnu tokių problemų šaltiniu laikė kitų kalinių priekabiavimą/netinkamą elgesį.

Tuo tarpu problemų ir nesutarimų su kitais kaliniais kasdien teigė turėję tik maždaug 10% kalinių, nuo karto per savaitę iki karto per mėnesį – 28,8%. Daugelis (88%) nuteistųjų teigė, kad šios problemos nesikeičia nuo pat bausmės atlikimo pradžios.

Išvados

1. Įkalinimo įstaigose santykių esmė su kitu įgyja ypač didelę reikšmę, nes neturint judėjimo ir bendravimo laisvės, gyvenimo kasdienybė tarsi susitraukia ir priverčia bendrauti su jo aplinkoje esančiais asmenimis.
2. Nors visuomenė kinta, kartu į įkalinimo įstaigas „ateina“ naujoji karta, kuri dažnai nebepalaiko kastinį susiskirstymą, visgi dar dominuoja hierarchinė sistema, kuri vyrauja laisvės atėmimo vietose. Vienas iš tokių susiskirstymų aspektų – nustatyti vietą santykiuose su kitais įkalino įstaigos gyventojais.
3. Santykiai su šeima yra būtini dėl kalinių noro pradėti „geresni“ gyvenimą.
4. Santykiai tarp darbuotojų ir įkalintųjų priklauso nuo daugybės veiksnių (pvz. kokiai kasti priklauso kalinys, koks darbuotojų požiūris ir t.t.), tačiau išryškėja viena iš tendencijų – Lietuva dar turi gerinti vyraujančius santykius.

Literatūra

1. Gončarko, A. (2008). Drausminis procesas Lietuvos, Prancūzijos ir Kanados pataisos įstaigose. *Jurisprudencija*, 2(104), p. 101-108.

2. Mesonienė, S. (2009). Penitencinės sistemos teisinės raidos perspektyvos Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 3(117), p. 197–216.
3. Petkevičiūtė, R. (2010). Įkalinti vyriškumai Lietuvos nuteistųjų subkultūroje ir Lenkijos nuteistųjų podkultūroje. *KULTŪRA IR VISUOMENĖ. Socialinių tyrimų žurnalas*, 1 (2), p. 147-170.
4. Sakalauskas, G. (2014). Kalinių ir darbuotojų santykių įkalinimo įstaigose svarba nuteistųjų integracijai ir įstaigoje vyraujančiai atmosferai.
5. Tereškinas, A., Petkevičiūtė, R. (2013). Gero gyvenimo fantazijos ir įkalintasis vyriškumas: Alytaus pataisos namų atvejis. *Gender Studies & Research*, p. 28-38.

Vaiva Šilabraitė, Viktorija Tumaš

Vilniaus Žirmūnų gimnazija

Zita Jackūnienė, etikos mokytoja metodininkė

Savanorystė Lietuvoje

Šiomis dienomis vis dažniau kalbama apie savanorystę, tačiau tam, kad galėtume gilintis į ją, turėtume žinoti, kaip ji yra apibrėžta. Taigi savanorystė – įvairaus amžiaus žmonių, visuomenės naudai, atliekama veikla, už kurią nėra gaunamas piniginis atlygis. Savanorystė įvardijama kaip viena iš priemonių, kuria pavieniai asmenys ar grupės gali atkreipti dėmesį į žmogiškąsias, socialines ar aplinkosaugines problemas. Be to ji stiprina socialinę, kultūrinę, aplinkosaugos bei švietimo sritis, puoselėja visuomenines vertybes, ugdo pilietiškumą, skatina humaniškumą ir toleranciją, teikia ekonominę ir politinę naudą.

Savanorystės žinomumas šalyje priklauso nuo esamų jos tradicijų. Nuo jų priklauso ir kaip žmonės tą savanorystę suvokia. Išnagrinėjusios 2009 m. atliktą tyrimą pastebėjome, jog žmonės, paklausti, kaip supranta savanorystę, dažniausiai įvardijo 4 atsakymų variantus: darbą savo noru, darbą be atlygio, armijos savanorius bei kraujo ir organų donorystę. Visi atsakymai įeina į savanorystės sąvoką, tačiau matome, kad ji mūsų šalyje suprantama dar pakankamai siaurai. Tame pačiame tyrime buvo prašoma įvardyti žinomas savanoriškas organizacijas. Dažniausiai tai buvo „Raudonojo kryžiaus draugija“, „Caritas“ ir „Gelbėkit vaikus“. Nieko nuostabaus, būtent šios organizacijos turi giliausias tradicijas mūsų šalyje. Su savanoriškos veiklos tradicijomis susijęs ir skirtingų kartų požiūris į šią veiklą. Vyresniosios kartos atstovai savanorišką veiklą laiko nereikalinga, mano, kad tai valstybės atsakomybė. Vidutinio amžiaus apklaustųjų nuomonės jau išsiskiria: vieni tai vadina laiko švaistymu, kiti – gerbtina veikla. Jaunesni apklaustieji savanoriavimą įvardija kaip labai gerbtiną ir svarbią asmenybei veiklą. Atsižvelgus į anksčiau minėtus aspektus, darytina išvada, jog siaurai suvokiama savanorio sąvoka ir skirtingas kartų požiūris į neatlygintą veiklą yra sietini su jaunomis savanorystės tradicijomis Lietuvoje, kurios tvirtai pradėjo formuotis tik XX a. dešimtajame dešimtmetyje.

Dažnai yra teigiama, jog savanorystė mūsų šalyje yra ganėtinai pasyvi. Svarbu išsiaiškinti, ar šis teiginys pagrįstas ir jeigu taip, kokios pasyvumo priežastys. Mūsų darbe norėta iširti, ką jauni žmonės žino apie savanorystę ir ar domisi ją, taip pat apžvelgti bendrą savanorių aktyvumą ne tik Vilniuje, bet ir visoje Lietuvoje.

Pirmasis mūsų uždavinys buvo Vilniaus Žirmūnų gimnazijos mokinių žinių apie savanorystę įvertinimas. Atlikome apklausą, kurioje dalyvavo 179 moksleiviai. Apklausėmė pirmų ir ketvirtų klasių moksleivius tam, kad galėtume palyginti dviejų amžiaus grupių mokinių atsakymus. Pirmasis anketos klausimas – "Kokias žinote savanorystės sritis?". Iš viso buvo įvardyta virš 30 skirtingų sričių ir organizacijų, bet dažniausiai minėtos buvo gyvūnų globa, maisto bankas, senelių globa, renginiai, „Caritas“,

„Maltos ordinas“. Į antrąjį klausimą „Ar esate savanoriavę?“ teigiamai atsakė ketvirtadalis pirmokų (25 proc.), o ketvirtokų jau beveik pusė (42 proc.). Pagal lyčių pasiskirstymą tarp savanoriavusių moksleivių dominavo merginos. Paskutinis anketos klausimas buvo „Kokią savanorystės svarbą įžvelgiate?“ Abi apklaustųjų grupės įvardijo panašius dalykus, iš kurių labiausiai minėtini – pagalba kitiems, darbo patirtis, moralinių vertybių ugdymas.

Atlikusios apklausą padarėme išvadas, jog beveik visi apklaustieji turi žinių apie savanoriškas organizacijas, daugiau nei ketvirtadalis jau yra išbandę save savanoriavimo srityje ir patvirtina, jog savanorystė yra svarbi žmogui ir visuomenei veikla.

Kitas mūsų tyrimo objektas buvo savanoriškos organizacijos. Jų apklausėme keturiolika, kurios skiriasi veiklos sritimi ir vietoje tam, kad galėtume susidaryti bendrą nuomonę apie savanorystę Lietuvoje. Atsakymų sulaukėme tik iš 5 organizacijų:

- Savanorių centro (Organizacija „Actio Catholica Patria“)
- Sporto savanorių sąjungos
- Alytaus „Jaunųjų Maltiečių“ organizacijos
- Vilniaus „Jaunųjų Maltiečių“ organizacijos
- Socialinės tarnystės savanorių

Klausimai, pateikti organizacijų atstovams:

- Kiek šiuo metu jūsų įstaigoje yra savanorių?
- Ar jų pakanka? Kokia veikla jie dažniausiai užsiima?
- Galbūt yra sunkumų, su kuriais susiduria savanoriai, atlikdami savo veiklą jūsų organizacijoje?
- Ar pritartumėte, jog savanoriavimas jūsų srityje yra populiarus?

Iš gautų atsakymų galima patvirtinti, kad aktyviausi savanoriai yra 16-22 metų jaunuoliai. Savanorystė Lietuvoje tikrai populiari sporto ir socialinės pagalbos srityse. O pagrindinės organizacijų atstovų paminėtos problemos buvo lėšų trūkumas, savanorių nepastovumas ir įgūdžių stoka.

Trečiasis mūsų uždavinys buvo savanoriškų organizacijų skaičiaus ir įvairovės Lietuvoje įvertinimas.

Remiantis oficialiais duomenimis 2009 m. mūsų šalyje buvo apie 20 000 NVO, tačiau ne visos iš tikrųjų vykde savanorišką veiklą. Didžiausias kiekis šių organizacijų yra Lietuvos didžiuosiuose miestuose, dažniausiai jos užsiima socialine ar su sveikatos priežiūra susijusia veikla. Visas šias organizacijas galima suskirstyti į 14 kategorijų. Vienos iš jų geriau žinomos ir susilaukia daugiau savanorių (pvz. sporto, kultūros, socialinės), o apie kitas informacijos trūksta, kartais žmonės net nežino apie šias kategorijas (pvz. politinės, religinės).

Kaip pavyzdį nustatant savanorių ieškančių organizacijų skaičių skirtinguose Lietuvos miestuose pasirinkome internetinį tinklalapį www.savanoriaujam.lt. Jame skelbimus pateikusios organizacijos, ieškančios savanorių visoje Lietuvoje. Natūralu, jog didžiausias kiekis pasiūlymų yra didžiuosiuose miestuose, tačiau būtina paminėti, jog tokiuose miestuose kaip Raseniai, Kretinga galima rasti keletą savanoriškų veiklų. Be to net 16 kitų miestų, kaip Trakai, Šakiai buvo po 1 pasiūlymą. Matome, jog norint, savanoriškos veiklos galima rasti beveik visuose Lietuvos rajonuose.

Apibendrinamos gautus rezultatus, galėtume daryti išvadą, jog savanorystės tradicijos Lietuvoje yra dar jaunos, tačiau ši veikla sparčiai populiarėja. Ja labiausiai domisi moksleiviai ir studentai, kurie savanorystę laiko svarbia visuomenės dalimi. Pagrindinės problemos stabdančios savanorystės plėtrą yra lėšų stygius, nepakankamas informacijos kiekis ir dažnai – paprasčiausias noro trūkumas. Lietuvoje veikia daugybė NVO ir nors tik nedidelė dalis iš jų vykdo savanorišką veiklą, ji apima 14 skirtingų kategorijų. Svarbiausia yra tai, jog beveik visuose Lietuvos miestuose yra galimybė užsiimti savanoriška veikla.

Kadangi savanorystės ateitis priklauso nuo šiuolaikinio jaunimo, reikia kuo daugiau jį informuoti apie savanorystės svarbą, skatinti užsiimti šia veikla, aiškintis, kokios yra jų žinių spragos, noro stokos priežastys ir stengtis sudaryti visas įmanomas sąlygas gerinti esamą situaciją.

Literatūra

1. Butkuvienė E. Dalyvavimas savanoriškoje veikloje: situacija ir perspektyvos Lietuvoje po 1990-ųjų.// Sociologija. Mintis ir veiksmai. ISSN 1392-3358. 2005, Nr. 2, p. 86-90.
2. Dorelaitienė A., Žalkauskaitė U. Savanorystė kaip jaunimo užimtumo forma perėjimo iš švietimo sistemos į darbo rinką laikotarpiu.// Societal Innovations for Global Growth. ISSN 2335-2450. 2011, Nr. 1, p. 890-903.
3. Eurodesk Lietuva. Ar žinau viską apie savanorystę? Informacinis lankstinukas. 2015
4. Januškevičienė J. Savanorystės plėtros tendencijų Lietuvoje tyrimas.// LCC liberal arts studies/2011 Volume IV: Volunteerism and philanthropy: ideal or ideology? ISSN 2029-1485. 2011, p.97-108.
5. Maskvytienė L. Neatrastas Lietuvos lobis: savanoriai. 2010 m. Prieiga per internetą: <http://www.gyva.lt/articles/view/161>
6. Medišauskaitė A. Savanoriškos veiklos Lietuvoje apžvalga. 2012
7. Savanorystė Lietuvoje. Kas? Kur? Kaip? Leidinys. Inicijuota TEO LT, AB ir VŠĮ „Savanorių centras“.
8. Tarptautinių žodžių žodynas. Vyriausioji enciklopedijų redakcija. 1985
9. „TNS gallup“ tyrimas „Lietuvos Anatomija“ 2008 gruodis. Savanorystė Lietuvoje. Lietuvos gyventojų nuostatų ir atvirumo savanorystės idėjai studija.

Turinys

Asmenybė, laisvė ir atsakomybė	6
Lietuvių tautinės vertybės	9
Dabartinės moksleivių vertybės (tyrimas)	11
Vartotojiškos visuomenės vertybės	13
Asmenybė, laisvė ir atsakomybė	14
Lietuvių tautinės vertybės	16
Visuomenės pažanga – kaip problema	17
Humanizmo idėjos šiuolaikiniame pasaulyje	19
Tradicija, lytis ir kitoniškumas	22
Lytiškumo ir šeimos klausimai vertybių kaitos kontekste	23
Gimnaziją lankančių ir pataisos namuose bausmę atliekančių 16–18 metų jaunuolių požiūriai į vertybes	25
Etinis santykis su kitu nelaisvėje (tardymo izoliatoriuje)	32
Savanorystė Lietuvoje	35

„DABARTIES VERTYBĖS – TIKROVĖ IR SIEKIAI“
Respublikinė mokslinė-praktinė konferencija

KAUNO ŠVIETIMO IR UGDYMO SKYRIUS

KAUNO ETIKOS MOKYTOJŲ METODINIS BŪRELIS

VDU HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS FILOSOFIJOS KATEDRA

KAUNO PEDAGOGŲ KVALIFIKACIJOS CENTRAS

2015 m., Kaunas

Spausdino ir maketavo
KMTKC
TECHNINIS SKYRIUS
A.Mickevičiaus g. 2, Kaunas

